

บทที่ 4

มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการชันสูตรพลิกศพ ตามกฎหมายไทย

ในบทนี้จะกล่าวถึงมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของการชันสูตรพลิกศพในประเทศไทยและการชันสูตรพลิกศพตามกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอน กระบวนการ มาตรการต่างๆ ที่เป็นการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจที่เกี่ยวข้องกับการชันสูตรพลิกศพรวมทั้งบทบาทหน้าที่และความสำคัญของแพทย์ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมและกรณีผู้เสียชีวิตในความดูแลของแพทย์ การออกหนังสือรับรองการตาย รวมทั้งปัญหาการตรวจสอบ ถ่วงดุลในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการชันสูตรพลิกศพตั้งแต่พัฒนาการมาจนถึงปัจจุบัน ปัญหาการให้คำจำกัดความของคำว่า “ตายโดยผิดธรรมชาติ” เป็นต้น โดยนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องและกฎหมายของต่างประเทศมาวิเคราะห์เพื่อจะได้นำหลักการ ระบบการชันสูตรพลิกศพ มาตรการได้ส่วนการตาย และมาตรการตรวจสอบและถ่วงดุลของแต่ละระบบมาปรับใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและความโปร่งใสมากที่สุด

4.1 พัฒนาการของการชันสูตรพลิกศพในประเทศไทย

4.1.1 การชันสูตรพลิกศพ ตามประมวลวิธีพิจารณาความอาญา ก่อนปัจจุบัน

4.1.1.1 การชันสูตรพลิกศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช 2477 เริ่มประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2578 เป็นต้นมา และบังคับให้ศาลและเจ้าหน้าที่ทั้งหลายผู้ดำเนินคดีอาญาตลอดราชอาณาจักร ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานับนี้ ตัวบทได้แบ่งออกเป็น 7 ภาคจำนวน 267 มาตรา คือ¹

ภาค 1 ว่าด้วยข้อความเบื้องต้น

ภาค 2 ว่าด้วยการสอบสวน

ภาค 3 ว่าด้วยการพิจารณาในศาลชั้นต้น

¹ “พระราชบัญญัติให้ใช้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477” ราชกิจจานุเบกษา

ภาค 4 ว่าด้วยการอุทธรณ์ฎีกา

ภาค 5 ว่าด้วยพยานหลักฐาน

ภาค 6 ว่าด้วยการบังคับตามคำพิพากษาและค่าธรรมเนียม

ภาค 7 ว่าด้วยอภัย เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา และลดโทษ

ในส่วนของการชั้นสูตรพลิกศพนั้นจะปรากฏอยู่ในภาค 2 ลักษณะ 2 หมวด 2 ซึ่งมีมาตราที่เกี่ยวข้อง คือมาตรา 148 ถึง มาตรา 146 ซึ่งมีหลักสำคัญๆ พอที่จะกำหนดได้ดังนี้คือ

1) ผู้ที่มีหน้าที่ในการชั้นสูตรพลิกศพ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 มาตรา 150 บัญญัติไว้ว่า ให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่กับแพทย์กับแพทย์ประจำตำบลหรือแพทย์อื่น เป็นผู้ชั้นสูตรพลิกศพโดยเร็วและให้บันทึกรายละเอียดแห่งการชั้นสูตรนั้นไว้

ถ้าความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานในขณะที่ปฏิบัติราชการตามหน้าที่การชั้นสูตรพลิกศพนั้นจะต้องกระทำพร้อมด้วยผู้พิพากษานายหนึ่งของศาลชั้นต้นซึ่งท้องที่ที่ทำการชั้นสูตรนั้นอยู่ในเขตให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวน แจ้งแก่ผู้มีหน้าที่ทำการชั้นสูตรพลิกศพทราบ

2) วิธีการชั้นสูตรพลิกศพ หมายถึงการปฏิบัติการชั้นสูตรพลิกศพโดยเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายซึ่งบทบัญญัติของกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิธีการชั้นสูตรพลิกศพได้แก่ประมวลกฎหมายวิธีการพิจารณาความอาญา มาตรา 151-154

3) กรณีที่จะต้องมีการไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพ การที่กฎหมายกำหนดให้มีการไต่สวนการชั้นสูตรพลิกศพขึ้นเป็นกรณีพิเศษ เพิ่มเติมจากการชั้นสูตรพลิกศพโดยทั่วไปนั้น ซึ่งมีจุดประสงค์ที่สำคัญเพื่อ

(1) ค้ำครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐอาศัยอำนาจที่มีตามกฎหมายทำร้ายหรือทำมาตรการมุขลอื่นใดโดยอ้างว่าปฏิบัติการตามหน้าที่ หรือเพื่อให้เกิดความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม โดยสามารถตรวจสอบได้ว่าการตายนั้นเกิดจากสาเหตุใดมีความเกี่ยวข้องกับเจ้าพนักงานผู้ทำการควบคุมในขณะนั้นหรือไม่

(2) ค้ำครองการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะป้องกันปราบปรามการกระทำผิดกฎหมายเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมซึ่งเจ้าหน้าที่ดังกล่าวควรที่จะได้หลักประกันด้วยว่า ในการปฏิบัติการตามหน้าที่โดยชอบนั้น หากก่อให้เกิดการตายขึ้น เจ้าหน้าที่ผู้นั้นควรที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายว่ามีได้กระทำความผิดแต่อย่างใด เพื่อที่จะสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานแก่เจ้าหน้าที่อีกทางหนึ่งด้วย

ดังนั้น การดำเนินการในส่วนของการไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างแท้จริง ก็จำเป็นต้องรักษาไว้ซึ่งความสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนกับหลักประกันด้านขวัญและกำลังใจการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐด้วย²

4) กระบวนการไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพ การชันสูตรพลิกศพในกรณีที่เกิดการตายเกิดขึ้นโดยกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่ หรือตายอยู่ในระหว่างการควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ (การชันสูตรพลิกศพแบบวิสามัญ) ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง 4 ฝ่าย ได้แก่ พนักงานสอบสวนร่วมกับแพทย์รวม 2 ฝ่าย ตามแบบสามัญแล้วก็ยังมีพนักงานอัยการและศาลอีก 2 ฝ่าย วิธีการชันสูตรพลิกศพดังกล่าวได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงหลายครั้ง เดิมทีเมื่อต้องการชันสูตรตามแบบวิสามัญ จะต้องมีการนำเจ้าหน้าที่ทั้ง 4 ฝ่ายเดินทางไปชันสูตรพลิกศพที่ศพนั้นตั้งอยู่

4.1.1.2 การชันสูตรพลิกศพตามประมวลวิธีพิจารณาความอาญา(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2496

ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2496 ให้ยกเลิกมาตรา 150 ข้างต้น แล้วแก้ไขใหม่ ดังต่อไปนี้³

มาตรา 150 ให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่พบศพนั้นอยู่กับแพทย์ประจำตำบลหรือแพทย์อื่นแต่ถ้าแพทย์ประจำตำบลหรือแพทย์อื่นไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ใช้เจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขประจำท้องที่ เป็นผู้ชันสูตรพลิกศพโดยเร็ว และให้ทำบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรนั้นไว้

ถ้าความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานในขณะที่ปฏิบัติราชการตามหน้าที่ การชันสูตรพลิกศพนั้นต้องกระทำพร้อมด้วยผู้พิพากษานายหนึ่งของศาลชั้นต้นซึ่งท้องที่ที่ทำการชันสูตรนั้นอยู่ในเขตให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวน แจ้งแก่ผู้มีหน้าที่ไปทำการชันสูตรพลิกศพทราบ”

พระราชบัญญัตินี้ได้เปลี่ยนแปลงผู้มีหน้าที่ชันสูตรพลิกศพโดยได้เพิ่มให้เจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขประจำท้องที่ สามารถทำการชันสูตรได้ ในกรณีที่ไม่มีแพทย์ประจำตำบลหรือแพทย์อื่น หรือมีแต่บุคคลดังกล่าวไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้

² กุลพล พลวัน. (2533, กันยายน). “การชันสูตรพลิกศพในคดีวิสามัญฆาตกรรม”. วารสารอัยการ 3,33 หน้า 27.

³ เสถียร วิชัยลักษณ์. (2497). ประชุมกฎหมายประจำศก (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นิติเวช). หน้า 204-207

4.1.1.3 การชันสูตรพลิกศพ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 6)

พ.ศ. 2499

ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2499⁴ ในมาตรา 150 ดังนี้

“มาตรา 150 ให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่กับอนามัยจังหวัดหรือแพทย์ประจำสุสาน หรือแพทย์ประจำโรงพยาบาล เป็นผู้ชันสูตรพลิกศพโดยเร็ว และให้ทำบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรนั้นไว้ ถ้าบุคคลดังกล่าวไม่มี หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ใช้เจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขประจำท้องที่ หรือแพทย์ประจำตำบล...”

จากบทบัญญัติดังกล่าวในพระราชบัญญัตินี้ จะพบว่าได้กำหนดเปลี่ยนแปลงผู้มีหน้าที่ในการชันสูตรพลิกศพ คือ พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ร่วมชันสูตรกับอนามัยจังหวัดหรือแพทย์ประจำสุสาน เว้นแต่บุคคลทั้งสองประเภทดังกล่าวไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ กรณีนี้จะใช้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำท้องที่หรือแพทย์ประจำตำบล

4.1.1.4 การชันสูตรพลิกศพตามประกาศ คณะปฏิวัติ ฉบับที่ 333 วันที่ 13 ธันวาคม

พ.ศ. 2515

ในปี พ.ศ. 2515 ได้มีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 333 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 เปลี่ยนแปลงบทบัญญัติในมาตรา 150 เสียใหม่ ดังนี้⁵

มาตรา 150 ให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่กับอนามัยจังหวัด แพทย์ประจำสถานีอนามัยหรือแพทย์ประจำโรงพยาบาลเป็นผู้ชันสูตรพลิกศพโดยเร็วและให้ทำบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรนั้นไว้ ถ้าบุคคลดังกล่าวไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ใช้เจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขประจำท้องที่หรือแพทย์ประจำตำบล

ในกรณีที่ความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ การชันสูตรพลิกศพนั้นต้องการทำพร้อมด้วยพนักงานอัยการนายหนึ่งซึ่งประจำอยู่ในท้องที่ที่ทำการชันสูตรพลิกศพนั้น....”

บทบัญญัติในวรรคแรกนั้นมิได้มีการเปลี่ยนแปลงบุคคลผู้มีหน้าที่ในการชันสูตรพลิกศพแต่อย่างใด เพียงแต่เปลี่ยนถ้อยคำจากคำว่า “แพทย์ประจำสุสาน” มาเป็น “แพทย์ประจำสถานี

⁴ เสถียร วิชัยลักษณ์, ประชุมกฎหมายประจำศก. หน้า 29.39

⁵ “ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 333”, ราชกิจจานุเบกษา (เล่มที่ 89 ตอนที่ 90 ตอนพิเศษ วันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515). หน้า 167.

อนามัย” สาเหตุเนื่องจากกระทรวงสาธารณสุขได้เปลี่ยนชื่อเรียก สถานือนามัยระดับอำเภอจากสุขศาลา มาเป็น สถานือนามัย ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนเป็นศูนย์การแพทย์และอนามัย และต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น โรงพยาบาลชุมชน นั่นเอง จึงส่งผลให้ต้องทำการเปลี่ยนชื่อตำแหน่งแพทย์ที่ประจำอยู่ตามไปด้วย ส่วนแพทย์ประจำโรงพยาบาลนั้น หมายถึงแพทย์ประจำโรงพยาบาลจังหวัดทั่วไป สำหรับในส่วนของผู้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำท้องที่และแพทย์ประจำตำบลยังคงมีหน้าที่ในเรื่องนี้เช่นเดิม⁶

4.1.1.5 การชันสูตรพลิกศพตามประมวลวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2523

ต่อมาในครั้งหลัง ได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2523 ได้ทำการเปลี่ยนแปลงแก้ไขมาตรา 150 ดังนี้⁷

“มาตรา 150 ให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่กับสาธารณสุขจังหวัดหรือแพทย์ประจำสถานือนามัย หรือแพทย์ประจำโรงพยาบาลเป็นผู้ชันสูตรพลิกศพโดยเร็วและให้ทำการบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรนั้นไว้ ถ้าบุคคลดังกล่าวไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ใช้เจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขประจำท้องที่หรือแพทย์ประจำตำบล

.....ฯลฯ”

จากบทบัญญัตินี้ดังกล่าวข้างต้น เห็นได้ว่า มิได้มีการเปลี่ยนแปลงผู้มีอำนาจหน้าที่ในการชันสูตรพลิกศพแต่อย่างใด เป็นแต่เพียงเปลี่ยนชื่อตำแหน่งของเจ้าหน้าที่ฝ่ายแพทย์บางตำแหน่งเท่านั้น คือ เปลี่ยนจากคำว่า “อนามัยจังหวัด” เป็น “สาธารณสุขจังหวัด” เท่านั้น ฉะนั้นจึงสรุปได้ว่าในปัจจุบัน บุคคลผู้มีหน้าที่ทำการชันสูตรพลิกศพร่วมกันในกรณีที่มีการตายโดยผิดธรรมชาติขึ้นได้แก่

1) พนักงานสอบสวน หมายถึง พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ เป็นผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบการสอบสวน ทำสำนวนการชันสูตรพลิกศพ ซึ่งในบางกรณีอาจไม่ใช่พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ สอบสวนคดีอาญาก็ได้ พนักงานสอบสวนอื่นแม้จะมีอำนาจสอบสวนเหนือคดีนั้น ก็ไม่มีอำนาจทำการชันสูตรพลิกศพ⁸ เช่น ผู้ต้องหาลงมือชิงทรัพย์ ทำร้ายเจ้าทรัพย์ในท้องที่สถานีตำรวจนครบาลบางรัก แต่เจ้าทรัพย์ได้ถึงแก่ความตายในท้องที่ของสถานีตำรวจนครบาลบางรัก เช่นนี้ พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจทำการชันสูตรพลิกศพหรือ พนักงานสอบสวนของสถานีตำรวจนครบาลบางรัก เป็นต้น แต่นักกฎหมายบางท่านเห็นว่า สาเหตุที่กฎหมายกำหนดให้พนักงาน

⁶ วิสูตร ฟองศิริไพบุลย์, “การชันสูตรพลิกศพกับการดำเนินคดีอาญา”. หน้า 71.

⁷ “พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2523” ราชกิจจานุเบกษา (เล่มที่ 97 ตอนที่ 113 วันที่ 25 กรกฎาคม 2523). หน้า 1.

⁸ คณิง ภาไชย. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. หน้า 32.

สอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่มีหน้าที่ดังกล่าว เพราะเป็นเรื่องของความสะดวกในการปฏิบัติงาน โดยที่การชันสูตรพลิกศพเป็นส่วนหนึ่งของการสอบสวนและดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าอำนาจสอบสวนมิได้ติดอยู่กับท้องที่ ฉะนั้น พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวนคดีเกี่ยวกับการตายก็มีอำนาจชันสูตรพลิกศพได้ด้วย เพราะบทบัญญัติที่เกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นบทบัญญัติที่เป็นข้อบัญญัติ (Ordnungsvorschrift) มิใช่เป็นบทบัญญัติบังคับ⁹

2) เจ้าพนักงานแพทย์ ซึ่งมีหลายฝ่ายด้วยกันที่กฎหมายบัญญัติให้มีอำนาจหน้าที่ในการชันสูตรพลิกศพ คือ สาธารณสุขจังหวัด แพทย์ประจำสถานีอนามัย และแพทย์ประจำโรงพยาบาล ถ้าบุคคลดังกล่าวไม่มี หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ใช้เจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขประจำท้องถิ่น หรือแพทย์ประจำตำบล

ต่อมาได้มีระเบียบของกรมตำรวจด้วยอำนาจและหน้าที่ในการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2528 ได้ยกเลิกและแก้ไข ระเบียบฯ ข้อ 317 เดิมเสียใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2523 ในเรื่องที่มีอำนาจหน้าที่ชันสูตรพลิกศพ ซึ่งมีข้อความดังนี้¹⁰

“ข้อ 317 ผู้มีอำนาจที่จะทำการชันสูตรพลิกศพนั้น ได้แก่ พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่กับสาธารณสุขจังหวัด หรือแพทย์ประจำสถานีอนามัย หรือแพทย์ประจำโรงพยาบาล และให้ทำบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพนั้นไว้ ถ้าบุคคลดังกล่าวไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่นั้น ก็ให้ใช้เจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขประจำท้องที่ หรือแพทย์ประจำตำบล โดยให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนแจ้งแก่ผู้มีหน้าที่ไปทำการชันสูตรพลิกศพทราบ

.....ฯลฯ”

เฉพาะในกรุงเทพมหานคร โดยปกติให้เป็นหน้าที่ของแพทย์ประจำโรงพยาบาลตำรวจเป็นผู้ร่วมชันสูตรพลิกศพ เว้นแต่ถ้าบุคคลนั้นตายในโรงพยาบาลของทางราชการหรือโรงพยาบาลเอกชนใด ก็ให้ใช้แพทย์ประจำโรงพยาบาลนั้น หรือแพทย์ผู้ชำนาญในสาขานิติเวชศาสตร์ของแพทย์สภาที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในโรงพยาบาลเอกชนหรือโรงพยาบาลของทางราชการในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นผู้ชันสูตรพลิกศพได้”

เนื้อหาของระเบียบฯ ที่ถูกแก้ไขดังกล่าวได้กำหนดให้ในเขตกรุงเทพมหานครนั้น แพทย์ที่สามารถร่วมทำการชันสูตรพลิกศพได้ คือ

⁹ คณิศ นนท. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 241.

¹⁰ ทวี ตาตะยานนท์. ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ฉบับปรับปรุงใหม่ พ.ศ. 2540 (กรุงเทพมหานคร : กรมตำรวจ. หน้า 312-313.

- 1) แพทย์ประจำโรงพยาบาลตำรวจ
- 2) แพทย์ประจำโรงพยาบาลของทางราชการ หรือเอกชน ในกรณีที่มีผู้ตายได้ตายที่โรงพยาบาลของทางราชการหรือเอกชน แล้วแต่กรณี
- 3) แพทย์ผู้ชำนาญในสาขานิติเวชศาสตร์ของแพทย์สภาที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในโรงพยาบาลเอกชนหรือโรงพยาบาลของทางราชการในเขตกรุงเทพมหานคร

4.1.2 การชันสูตรพลิกศพตามกฎหมายไทยในปัจจุบัน

4.1.2.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (มาตรา 148-156)

การชันสูตรพลิกศพเป็นวิธีการพิเศษในเรื่องพยานวัตถุ และจัดเป็นเรื่องสำคัญยิ่งเรื่องหนึ่งในกระบวนการดำเนินคดีอาญา อย่างไรก็ตาม ตามกฎหมายของประเทศไทยจะกระทำโดยพนักงานสอบสวนกับแพทย์เท่านั้น การที่กฎหมายบังคับให้นำแพทย์เข้าร่วมนั้นถือว่าการช่วยเหลือพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือผู้พิพากษา ในฐานะที่แพทย์เป็นผู้ชำนาญการพิเศษหรือพยานผู้เชี่ยวชาญเพื่อมิให้เกิดการผิดพลาดในการวินิจฉัยสาเหตุ และพฤติการณ์ที่ทำให้เกิดการตายนั้น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 148 เมื่อปรากฏแน่ชัดหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลใดตายโดยผิดธรรมชาติ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน ให้มีการชันสูตรพลิกศพ เว้นแต่ตายโดยการประหารชีวิตตามกฎหมาย

การตายโดยผิดธรรมชาติ นั้น คือ

- 1) ฆ่าตัวตาย
- 2) ถูกผู้อื่นทำให้ตาย
- 3) ถูกสัตว์ทำให้ตาย
- 4) ตายโดยอุบัติเหตุ
- 5) ตายโดยยังมีปรากฏเหตุ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 148 วรรคแรก บัญญัติสาระสำคัญว่าการชันสูตรพลิกศพจะกระทำเมื่อ (INDICATIONS)

- 1) ปรากฏแน่ชัด
- 2) หรือมีสาเหตุอันควรสงสัยว่า

(1) บุคคลใดตายโดยผิดธรรมชาติ (UNNATURAL DEATH)

(2) ตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน (NATURAL OR UNNATURAL DEATH)

คำว่า “การควบคุม” ในที่นี้ มีความหมายกว้างออกไปใน 3 นัย คือ

1) หมายถึงการควบคุม หรือกักขังผู้ถูกจับโดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในระหว่างการสืบสวนและสอบสวน¹¹

2) ตามนัยคำพิพากษาฎีกาที่ 106/2501 (ประชุมใหญ่) นักโทษเด็ดขาดซึ่งต้องโทษจำคุกตายในเรือนจำเพราะเส้นโลหิตในสมองแตก เป็นการตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 148 และ 150

3) หมายถึง การที่บุคคลถูกจำกัดเสรีภาพ ในการเคลื่อนไหว เปลี่ยนที่ทางสืบเนื่องจากการถูกใช้มาตรการบังคับ สภาพบังคับ หรือกรณีอื่น เช่น กรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14¹²

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 148 วรรคสอง ระบุการตายโดยผิดธรรมชาติไว้ (VIOLENT DEATH) 5 กรณี คือ

1) การฆ่าตัวตาย (COMMITTED SUICIDE)

หมายถึงการจบชีวิตตนเองโดยการใช้กำลังประทุษร้าย ซึ่งอาจเป็นการกระทำที่ได้กระทำโดยมีความประสงค์เพียงการประทุษร้ายแต่ทำให้เกิดผลถึงตายขึ้น การที่กฎหมายกำหนดให้มีการชันสูตรพลิกศพ ในกรณีนี้ก็เพื่อให้เป็นที่แน่ใจว่าผู้ตายตายเพราะการฆ่าตัวตายจริงและไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นอันอาจทำให้ผู้นั้นมีความผิดทางอาญา

การฆ่าตัวตายตามกฎหมายของไทยโดยหลักแล้ว ไม่เป็นความผิดอาญา ฉะนั้นการร่วมกระทำความผิดในการฆ่าตัวตายจึงเกิดขึ้นไม่ได้ คือ ไม่มีกรณีของผู้ใช้และผู้สนับสนุน อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีในการฆ่าตัวตายของผู้หนึ่งผู้ใดนั้น อาจมีผู้อื่นสอดเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยจนถือได้ว่าการฆ่าตัวตายเป็นการกระทำของผู้อื่นนั้น หรือเป็นการกระทำความผิดทางอ้อมของเขาและโดยที่กฎหมายคำนึงถึงความอิสระในการตัดสินใจของมนุษย์ จึงไม่เอาโทษกับการฆ่าตัวตาย ฉะนั้นสภาพการกระทำความผิดทางอ้อมในกรณีของการฆ่าตัวตายจะเกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็ต่อเมื่อในกรณีที่การตัดสินใจของผู้ที่ฆ่าตัวตายนั้นมีความบกพร่องอันได้แก่

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 292 ความผิดฐานนี้คือ การทำด้วยการปฏิบัติอันทารุณหรือด้วยปัจจัยคล้ายคลึงกันแก่บุคคลที่ต้องพึ่งตนในการดำรงชีพ หรือในการอื่นใด ให้ฆ่าตัวตายโดยเจตนา

¹¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 2 (21).

¹² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 14 วรรคสอง ในกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือศาลเห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้ส่งการสอบสวน ได้สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริตหรือสามารถจะต่อสู้คดีได้ และให้มีอำนาจส่งตัวผู้นั้นไปยังโรงพยาบาลโรคจิตหรือมอบให้แก่ผู้อนุบาล ข้าหลวงประจำจังหวัด หรือผู้อื่นที่เต็มใจรับไปดูแลรักษาก็ได้ตามแต่จะเห็นสมควร.

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 293 ความผิดฐานนี้คือ การช่วยเหลือผู้เยาว์ที่ยังไม่ถึง 16 ปี หรือผู้ซึ่งไม่สามารถเข้าใจว่าการกระทำของตนมีสภาพหรือสาระสำคัญอย่างไร หรือไม่สามารถบังคับการกระทำของตนได้ให้ฆ่าตัวตายโดยเจตนา

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 374 ความผิดฐานนี้คือ การไม่ช่วยผู้อื่นที่ตกอยู่ในอันตรายแห่งชีวิตตามความจำเป็น ซึ่งตนเองอาจช่วยได้โดยไม่ควรกลัวอันตรายแก่ตนเองหรือผู้อื่น โดยเจตนา

2) ถูกผู้อื่นทำให้ตาย (HOMICIDE)

หมายถึง กรณีการตายเกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคลอื่นทุกสถานไม่ว่าการกระทำนั้นจะเป็นการกระทำที่ผู้กระทำอาจต้องรับผิดชอบในทางอาญาหรือไม่

3) ถูกสัตว์ทำร้าย

หมายถึงกรณีการตายเกิดจากการถูกสัตว์ทำร้ายโดยตรง มิใช่เกิดจากโรคที่สัตว์นั้นเป็นพาหะนำโรค เช่น โรคมาเลเรีย พิชสุนัขบ้า กาฬโรค การที่กฎหมายกำหนดให้มีการชันสูตรพลิกศพก็เพื่อความกระจ่างชัดของสาเหตุแห่งการตาย เพราะอาจเป็นไปได้ว่ามีการใช้สัตว์ เป็นเครื่องมือในการทำความผิดอาญา (INNOCENT AGENT)

ส่วนกรณีอื่นที่อาจเป็นความผิด ได้แก่

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 377 ความผิดฐานนี้คือ ผู้ใดควบคุมสัตว์ดุหรือสัตว์ร้ายปล่อยปละละเลยให้สัตว์นั้นเที่ยวไปโดยลำพัง ในประการที่อาจทำอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สิน ความผิดฐานนี้ไม่ต้องการเจตนา

4) ตายโดยอุบัติเหตุ (ACCIDENT)

หมายถึงกรณีการตายที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิดและโดยบังเอิญ จัดเป็นการตายโดยผิดธรรมชาติที่พบได้มากที่สุด โดยเฉพาะอุบัติเหตุการจราจรทางบก การที่กฎหมายกำหนดให้ต้องชันสูตรพลิกศพ ก็เพื่อให้แน่ใจว่าการตายมิได้เกิดจากการกระทำผิดอาญา

5) ตายโดยยังมีปรากฏเหตุ (SUDDEN & UNEXPECTED DEATH)

เป็นกรณีที่ก่อความสงสัยเกี่ยวกับความผิดอาญาได้มากที่สุด การชันสูตรพลิกศพก็เพื่อจะแยกการตายโดยกะทันหัน และไม่คาดคิดที่เป็นการตายตามธรรมชาติออกไป เช่น โรคท้องนอนกดถูก โรคไหลตาย (SUNDS: Sudden Unexpected Nocturnal Death Syndrome) โรคกล้ามเนื้อหัวใจตายจากการขาดเลือดเฉียบพลัน เป็นต้น

กรณีที่เป็นข้อยกเว้น ไม่ต้องทำการชันสูตรพลิกศพ คือการตายโดยการประหารชีวิตตามกฎหมาย (Execution According to Law)

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 149 ความตายผิดธรรมชาติเกิดขึ้น ณ ที่ใด ให้เป็นหน้าที่ของสามีภริยาญาติ มิตรสหายหรือผู้ปกครองของผู้ตายที่รู้เรื่องการตายเช่นนั้นจัดการดังต่อไปนี้

- 1) เก็บศพไว้ ณ ที่ซึ่งพบนั้นเองเพียงเท่าที่จะทำได้
- 2) ไปแจ้งความแก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจโดยเร็วที่สุด

หน้าที่ดังกล่าวในวรรคต้นนั้นมีตลอดถึงผู้อื่น ซึ่งได้พบศพในที่ซึ่งไม่มีสามีภริยา ญาติ มิตรสหายหรือผู้ปกครองของผู้ตายอยู่ในที่นั้นด้วย

ผู้ใดละเลยไม่กระทำหน้าที่ดังบัญญัติไว้ในมาตรานี้ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท¹³

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 149 กล่าวถึงบุคคลผู้มีหน้าที่ คือ

- 1) สามี ภรรยา มิตรสหาย หรือผู้ปกครองของผู้ตายที่รู้เรื่องการตาย
- 2) ผู้อื่นซึ่งได้พบศพในที่ซึ่งไม่มีบุคคลในข้อ 1.

หน้าที่ที่ต้องกระทำ คือ

1) เก็บศพไว้ ณ ที่ซึ่งพบนั้นเองเพียงเท่าที่จะทำได้ ซึ่งหมายถึงการห้ามเคลื่อนย้ายศพ เพราะถ้ามีการเคลื่อนย้าย ร่องรอยหรือหลักฐานอันจะแสดงให้เห็นถึงสาเหตุหรือพฤติการณ์ที่ตายอาจลบเลือนหรือสลายไป ยิ่งถ้าเป็นการตายโดยการกระทำผิดอาญา อาจจะเป็นการยากที่จะพิสูจน์ความผิดในภายหลัง อย่างไรก็ตามมีความจำเป็น เช่น ศพผู้ตายนอนอยู่ริมตลิ่งหากไม่เคลื่อนย้ายศพอาจเลื่อนลงน้ำไป หรือการตายคาเตียงผ่าตัดขณะแพทย์พยายามช่วยชีวิต (DOT: Death on Table) ผู้มีหน้าที่อาจเคลื่อนย้ายให้พ้นไปได้

2) ไปแจ้งความแก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจโดยเร็วที่สุด การไม่กระทำตามหน้าที่มีโทษปรับไม่เกิน 1,000 บาท

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150¹⁴ ในกรณีที่จะต้องมีการชันสูตรพลิกศพ ให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่กับแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ซึ่งได้รับวุฒิบัตรหรือได้รับหนังสืออนุมัติจากแพทยสภา ทำการชันสูตรพลิกศพโดยเร็ว ถ้าแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ดังกล่าวไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แพทย์ประจำโรงพยาบาลของรัฐปฏิบัติหน้าที่ ถ้าแพทย์ประจำโรงพยาบาลของรัฐไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แพทย์ประจำสำนักงานสาธารณสุข

¹³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 149 วรรคสาม แก้ไขโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 21) พ.ศ. 2542, มาตรา 3.

¹⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 150 แก้ไขโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 21) พ.ศ. 2542, มาตรา 4.

จังหวัดปฏิบัติหน้าที่ ถ้าแพทย์ประจำสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แพทย์ประจำโรงพยาบาลของเอกชนหรือแพทย์ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมที่ขึ้นทะเบียนเป็นแพทย์อาสาสมัครตามระเบียบของกระทรวงสาธารณสุขปฏิบัติหน้าที่ และในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว ให้แพทย์ประจำโรงพยาบาลของเอกชนหรือแพทย์ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมผู้นั้นเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา ทั้งนี้ ให้พนักงานสอบสวนและแพทย์ดังกล่าวทำบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพทันที และให้แพทย์ดังกล่าวทำรายงานแนบท้ายบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพด้วยภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งเรื่อง ถ้ามีความจำเป็นให้ขยายระยะเวลาออกไปได้ไม่เกินสองครั้ง ครั้งละไม่เกินสามสิบวัน แต่ต้องบันทึกเหตุผลและความจำเป็นในการขยายระยะเวลาทุกครั้งไว้ในสำนวนชันสูตรพลิกศพ รายงานดังกล่าวให้ถือเป็นส่วนหนึ่งของสำนวนชันสูตรพลิกศพ และในกรณีที่ความตายมิได้เป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญา ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพไปยังพนักงานอัยการเมื่อเสร็จสิ้นการชันสูตรพลิกศพโดยเร็วและให้พนักงานอัยการดำเนินการต่อไปตามมาตรา 156

ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนแจ้งแก่ผู้มีหน้าที่ไปทำการชันสูตรพลิกศพทราบ และก่อนการชันสูตรพลิกศพ ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายอย่างน้อยหนึ่งคนทราบเท่าที่จะทำได้

ในกรณีที่ความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ให้พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองตำแหน่งตั้งแต่ระดับปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไปแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่เป็นผู้ชันสูตรพลิกศพร่วมกับพนักงานสอบสวนและแพทย์ตามวรรคหนึ่ง และให้นำบทบัญญัติในวรรคสองมาใช้บังคับ

เมื่อได้มีการชันสูตรพลิกศพตามวรรคสามแล้ว ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้พนักงานอัยการเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนทำสำนวนชันสูตรพลิกศพให้เสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งถ้ามีความจำเป็นให้ขยายระยะเวลาออกไปได้ไม่เกินสองครั้ง ครั้งละไม่เกินสามสิบวัน แต่ต้องบันทึกเหตุผลและความจำเป็นในการขยายระยะเวลาทุกครั้งไว้ในสำนวนชันสูตรพลิกศพ

เมื่อได้รับสำนวนชันสูตรพลิกศพแล้ว ให้พนักงานอัยการทำคำร้องขอต่อศาลชั้นต้นแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ เพื่อให้ศาลทำการไต่สวนและทำคำสั่งแสดงว่าผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด และถึงเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย ถ้าตายโดยคนทำร้ายให้กล่าวว่าใครเป็นผู้กระทำร้ายเท่าที่จะทราบได้ ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับสำนวน ถ้ามีความจำเป็น ให้ขยายระยะเวลาออกไปได้ไม่เกินสองครั้ง ครั้งละไม่เกินสามสิบวัน แต่ต้องบันทึกเหตุผลและความจำเป็นในการขยายระยะเวลาทุกครั้งไว้ในสำนวนชันสูตรพลิกศพ

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง วรรคสาม วรรคสี่ และวรรคห้า ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการ

ในการไต่สวนตามวรรคห้า ให้ศาลปิดประกาศแจ้งกำหนดวันที่จะทำการไต่สวนไว้ที่ศาล และให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ศาลส่งสำเนาคำร้องและแจ้งกำหนดวันนัดไต่สวนให้สามีน ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายตามลำดับอย่างน้อยหนึ่งคนเท่าที่จะทำได้ทราบก่อนวันนัดไต่สวนไม่น้อยกว่าสิบห้าวันและให้พนักงานอัยการนำพยานหลักฐานทั้งปวงที่แสดงถึงการตายมาสืบ

เมื่อศาลได้ปิดประกาศแจ้งกำหนดวันที่จะทำการไต่สวนแล้ว และก่อนการไต่สวนเสร็จสิ้น สามีน ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลขอเข้ามาซักถามพยานที่พนักงานอัยการนำสืบและนำสืบพยานหลักฐานอื่นได้ด้วย เพื่อการนี้ สามีน ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายมีสิทธิแต่งตั้งทนายความดำเนินการแทนได้ หากไม่มีทนายความที่ได้รับการแต่งตั้งจากบุคคลดังกล่าวเข้ามาในคดีให้ศาลตั้งทนายความขึ้นเพื่อทำหน้าที่ทนายความฝ่ายญาติผู้ตาย

เมื่อศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลจะเรียกพยานที่นำสืบมาแล้วมาสืบเพิ่มเติมหรือเรียกพยานหลักฐานอื่นมาสืบก็ได้ และศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการไต่สวนและทำคำสั่ง แต่ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิของผู้นำสืบพยานหลักฐานตามวรรคแปดที่จะขอให้เรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญอื่นมาให้ความเห็นโต้แย้งหรือเพิ่มเติมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว

คำสั่งของศาลตามมาตรานี้ให้ถึงที่สุด แต่ไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิฟ้องร้อง และการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล หากพนักงานอัยการหรือบุคคลอื่นได้ฟ้องหรือจะฟ้องคดีเกี่ยวกับการตายนั้น

เมื่อศาลได้มีคำสั่งแล้ว ให้ส่งสำนวนการไต่สวนของศาลไปยังพนักงานอัยการเพื่อส่งแก่พนักงานสอบสวนดำเนินการต่อไป

แพทย์ตามวรรคหนึ่ง เจ้าพนักงานผู้ได้ทำการชันสูตรพลิกศพ และผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลขอให้มาให้ความเห็นตามมาตรานี้มีสิทธิได้รับค่าตอบแทน หรือค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทางและค่าเช่าที่พัก ตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลังส่วนทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรานี้ มีสิทธิได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายเช่นเดียวกับทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรา 173

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 ทวิ¹⁵ ผู้ใดกระทำการใดๆ แก่ศพ หรือสภาพแวดล้อมในบริเวณที่พบศพก่อนการชันสูตรพลิกศพเสร็จสิ้น ในประการที่น่าจะทำให้ การชันสูตรพลิกศพหรือผลทางคดีเปลี่ยนแปลงไป เว้นแต่จำเป็นต้องกระทำเพื่อป้องกันอันตรายแก่ อนามัยของประชาชนหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือน ถึงสองปี หรือปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำโดยทุจริตหรือเพื่ออำพรางคดี ผู้กระทำความผิด ต้องระวางโทษเป็นสองเท่าของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 129 ให้ทำการสอบสวนรวมทั้งการ ชันสูตรพลิกศพ ในกรณีที่ความตายเป็นผลแห่งการกระทำความผิดอาญา ดังที่บัญญัติไว้ในประมวล กฎหมายนี้อันว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ

ถ้าการชันสูตรพลิกศพยังไม่เสร็จ ห้ามมิให้ฟ้องผู้ต้องหายังศาล

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 129 ให้ทำการสอบสวนและชันสูตร พลิกศพในกรณีที่ความตายเป็นผลมาจากการกระทำความผิดอาญา ถ้าการชันสูตรพลิกศพยังไม่สำเร็จ ห้ามมิให้ฟ้องผู้ต้องหายังศาล

กฎหมายห้ามมิให้ฟ้องคดีเมื่อการชันสูตรพลิกศพยังไม่เสร็จ การฟ้องคดีในกรณี ต่อไปนี้จึงทำได้โดยไม่ต้องห้าม คือ

1) คดีนั้นไม่มีการชันสูตรพลิกศพทั้งที่อาจกระทำได้ การฟ้องคดีในกรณีต่อไปนี้ จึงทำได้โดยไม่ต้องห้าม คือ ไม่ผ่านด้วย มาตรา 129 มีเจตนารมณ์ให้ต้องทำการชันสูตรพลิกศพ ในกรณีที่ความตายเป็นผลมาจากการกระทำความผิดอาญาทุกราย ถ้าชันสูตร “ยังไม่เสร็จ” ห้ามมิให้ ฟ้องผู้ต้องหายังศาล มุ่งหมายเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานแห่งการตายที่ครบถ้วนเท่าที่ จะเป็นไปได้ เพื่อคุ้มครองสิทธิของทุกฝ่าย และเพื่อให้การลงโทษหรือการบังคับคดีเป็นไปโดย ยุติธรรม ถูกต้องและโปร่งใส คำว่า “ยังไม่เสร็จ” จึงรวมความถึง “ยังมิได้กระทำ” ด้วย ทั้งนี้เว้นแต่ การนั้นเป็นพ้นวิสัย

2) ไม่ใช้บุคลากรทางการแพทย์ ที่กฎหมายบัญญัติไว้ทำการชันสูตรพลิกศพ การ ชันสูตรพลิกศพนั้นย่อมบกพร่องไม่สมบูรณ์ ไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่การชันสูตรพลิกศพนั้นไม่เสีย ไป อุทาหรณ์ดังกล่าวที่ 393/2489 ให้สลับหรือชันสูตรพลิกศพ

¹⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 150 ทวิ แก้ไขโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 21) พ.ศ. 2542, มาตรา 5.

3) การชันสูตรพลิกศพเป็นอันพ้นวิสัย เช่น ทำการเผาศพไปแล้ว (คำพิพากษาฎีกาที่ 431/2488)

4) กรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 153

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 153 ถ้าศพฝังไว้แล้ว ให้ผู้ชันสูตรพลิกศพ จัดให้บุคคลขึ้นเพื่อตรวจดู เว้นแต่จะเห็นว่าไม่จำเป็นหรือจะเป็นอันตรายแก่นามยของประชาชน ปัญหาข้อกฎหมายในส่วนที่อาจเกี่ยวข้องกับแพทย์ ในฐานะเจ้าพนักงาน

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 ความผิดฐานนี้คือ การที่เจ้าพนักงานปฏิบัติหรือ ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ โดยเจตนา และโดยมีมูลเหตุชกูงใจเพื่อให้เกิดความเสียหาย แก่ผู้หนึ่งผู้ใด และการที่เจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยเจตนา และโดยมีมูลเหตุ ชกูงใจโดยทุจริต

เจ้าพนักงาน หมายถึงบุคคลดังต่อไปนี้

- 1) บุคคลซึ่งกฎหมายระบุไว้ชัดว่า เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา
- 2) บุคคลซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติราชการ ไม่ว่าจะเป็นประจำหรือชั่วคราวครั้งชั่วคราว และ ไม่ว่าจะได้รับประโยชน์ตอบแทนเพื่อเป็นการนั้นหรือไม่

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 151 ในเมื่อมีการจำเป็นเพื่อพบเหตุ ของการตาย เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพมีอำนาจสั่งให้ผ่าศพแล้วแยกธาตุส่วนใด หรือ จะให้ส่งทั้งศพหรือบางส่วนไปยังแพทย์หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาลก็ได้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 151 สารระสำคัญบัญญัติถึงอำนาจ หน้าที่ของเจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ ถ้าจำเป็นเพื่อพบเหตุของการตายเท่านั้น จะสั่งการ เพื่อประโยชน์อย่างอื่น เช่น เพื่อประโยชน์ในการศึกษาทางวิชาการย่อมไม่ได้

- 1) มีอำนาจสั่งให้ผ่าศพ แยกธาตุส่วนใด
- 2) ส่งทั้งศพหรือบางส่วนไปยังแพทย์ หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาล

ดังนั้นการชันสูตรพลิกศพภายนอกโดยไม่ได้ผ่าศพจึงอาจกระทำได้ส่วนใหญ่เป็นศพที่ เสียชีวิตก่อนถึงโรงพยาบาลหรือถึงแก่กรรมขณะอยู่ในห้องแพทย์เวรฉุกเฉิน ซึ่งเป็นการตายที่ผู้ตาย มีประวัติการเจ็บป่วยที่รักษาอยู่ในโรงพยาบาลและเป็นผู้ป่วยที่อายุมาก ส่วนใหญ่ญาติไม่ใส่ใจ สงสัยในการตายที่ผิดธรรมชาติ แต่ในกรณีที่ผู้ตายอายุน้อยและไม่มีประวัติการเจ็บป่วยแม้ญาติ ไม่ใส่ใจสงสัยการตาย ส่วนมากก็จะทำการผ่าศพตรวจดูโดยละเอียดเพื่อหาเหตุการณ์ตายที่แท้จริง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 152 ให้แพทย์หรือพนักงานแยกธาตุ ของรัฐบาลปฏิบัติดังนี้

1) ทำรายงานถึงสภาพของศพ หรือส่วนของศพตามที่พบเห็นหรือตามที่ปรากฏจากการตรวจพร้อมทั้งความเห็นในเรื่องนั้น

2) แสดงเหตุที่ตายเท่าที่จะทำได้

3) ลง วัน เดือน ปี และลายมือชื่อ ในรายงานแล้วจัดการส่งไปยังเจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 153 ถ้าศพฝังไว้แล้ว ให้ผู้ชันสูตรพลิกศพจัดให้ขุดศพขึ้นเพื่อตรวจดู เว้นแต่จะเห็นว่าไม่จำเป็นหรือจะเป็นอันตรายแก่นามัยของประชาชน เป็นกรณีที่ศพฝังไว้แล้วก่อนที่จะมีการชันสูตรพลิกศพ กฎหมายกำหนดให้ผู้ชันสูตรพลิกศพจัดให้ขุดศพขึ้นเพื่อตรวจดูอย่างไรก็ดี เจ้าพนักงานอาจไม่ขุดศพใน 2 กรณี คือ

1) เห็นว่าไม่จำเป็น เช่น แพทย์ผู้รักษาพยาบาลได้ตรวจบาดแผลโดยละเอียดไว้ก่อน และลงความเห็นว่าเป็นผู้ตายตายเพราะบาดแผลนั้น ไม่มีพฤติการณ์ที่ควรสงสัยเป็นอย่างอื่นอีก

2) การขุดศพจะเป็นอันตรายแก่นามัยของประชาชน ข้อนี้แสดงให้เห็นถึงขอบเขตของการค้นหาความจริงในคดีอาญาอีกประการหนึ่ง กล่าวคือ นอกจากจะต้องคำนึงถึงฐานะความเป็นประธานในคดีของผู้ถูกกล่าวหา (ผู้ต้องหาหรือจำเลย) แล้ว ยังต้องคำนึงถึงสาธารณชนอีกด้วย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 154 ให้ผู้ชันสูตรพลิกศพทำความเห็นเป็นหนังสือแสดงเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย ผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด ถ้าตายโดยคนทำร้าย ให้กล่าวว่าใครหรือสงสัยว่าใครเป็นผู้กระทำความผิดเท่าที่จะทราบได้โดยกฎหมายกำหนดให้ผู้ชันสูตรพลิกศพทำความเห็นเป็นหนังสือแสดงวัตถุประสงค์ของการชันสูตรพลิกศพ โดยแสดงรายละเอียดในหัวข้อต่อไปนี้

1) ผู้ตายเป็นใคร เป็นเรื่องการพิสูจน์เอกลักษณ์ (Identification)

2) ตายที่ไหน เป็นเรื่องที่ต้องตรวจสอบว่า สถานที่ตาย และสถานที่ที่พบศพเป็นสถานที่เดียวกันหรือไม่ จัดเป็นเรื่องการตรวจสถานที่เกิดเหตุ (Crime Scene Investigation)

3) ตายเมื่อใด เป็นเรื่องเวลาที่ตาย และการตรวจหาการเปลี่ยนแปลงหลังตาย (Time Since Death and Change After Death)

4) เหตุตาย ในทางนิติเวชศาสตร์อาจสรุปเหตุตายผิดธรรมชาติ (Cause of Death) ได้ 5 ประการ คือ

(1) การตายจากบาดแผล (Death from wounds)

(2) การตายจากการขาดอากาศ (Asphyxial Death)

(3) การตายจากพลังงานกายภาพ (Death from Physical Energy)

(4) การตายจากสารพิษ (Death from Toxic Agents)

(5) การตายจากการอดอาหาร (Death from Starvation)

5) พฤติการณ์ที่ตาย เป็นการประมวลข้อมูลเพื่อสันนิษฐานการตายนั่นว่า มีพฤติการณ์ที่ตาย (Manner of Death) โน้มเอียงไปทางใด เป็นอัตวินิบาตกรรม ฆาตกรรม หรือเป็นการตายจากอุบัติเหตุ

6) ถ้าตายโดยคนร้ายให้กล่าวว่าใคร หรือสงสัยว่าใครเป็นผู้กระทำผิดเท่าที่จะทราบได้
ข้อนี้จัดเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนโดยตรงที่จะนำข้อมูลที่ได้จากการร่วมชันสูตรพลิกศพกับแพทย์ไปทำการสืบสวนสอบสวน เพื่อหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษต่อไป

4.1.2.2 ระเบียบและคำสั่ง

1) ระเบียบสำนักตำรวจแห่งชาติ

การชันสูตรพลิกศพ พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่พบศพจะปฏิบัติตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543 ลักษณะ 10 บทที่ 1 ซึ่งกำหนดว่า (ข้อ 5) การชันสูตรพลิกศพทุกกรณีรวมถึงกรณีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่ในกม. ให้เป็นหน้าที่ของแพทย์ประจำสถาบันนิติเวชวิทยา สำนักงานแพทย์ใหญ่สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นผู้ร่วมชันสูตรพลิกศพ และหากจำเป็นต้องผ่าศพ (ข้อ 6) ในกม. ให้ส่งไปยังสถาบันนิติเวชวิทยา สำนักงานแพทย์ใหญ่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

เพื่อให้การชันสูตรพลิกศพเป็นไปด้วยความเรียบร้อยรวดเร็วมีประสิทธิภาพ กองบัญชาการตำรวจนครบาลจึงได้ออกบันทึก บข.น. เรื่องการกำหนดแบ่งมอบความรับผิดชอบในการชันสูตรพลิกศพ (Zoning) ให้พนักงานสอบสวนถือปฏิบัติโดยเคร่งครัด ในการปฏิบัติราชการในการตามแพทย์ไปชันสูตรพลิกศพในเขต กทม. ดังนี้

1) ภาควิชานิติเวชศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี โรงพยาบาลวชิระพยาบาล โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า และโรงพยาบาลราชวิถี รับผิดชอบในเขตของพื้นที่ บก.น.1 (โดยมีภาควิชานิติเวชศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดีเป็นศูนย์กลางในการติดต่อประสานงาน)

2) ภาควิชานิติเวชศาสตร์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รับผิดชอบเขตพื้นที่ บก.น.5 สน.ทางด่วน และสน.ท่าเรือ

3) ภาควิชานิติเวชศาสตร์ โรงพยาบาลศิริราชพยาบาล รับผิดชอบเขตพื้นที่ บก.น. 7,8,9

4) ภาควิชานิติเวชศาสตร์ โรงพยาบาลภูมิพลอดุลยเดช รับผิดชอบเขตพื้นที่ บก.น.2 เฉพาะ สน.สายไหม สน.บางเขน สน.ดอนเมือง และสน.ทุ่งสองห้อง

5) สถาบันนิติเวชวิทยา รับผิดชอบเขตพื้นที่ บก.น. 3, 4, 6 และ บก.น.2 เฉพาะสน. โศกคราม สน.สุทิสสาร สน.คันนายาว สน.เตาปูน สน.ประชาชื่น สน.บางซื่อ และสน.พหลโยธิน

อนึ่ง หากพนักงานสอบสวนไม่สามารถติดต่อแพทย์ตามที่กำหนดไว้ไปทำการชันสูตรพลิกศพได้ ขอให้ติดต่อไปยังสถาบันนิติเวชวิทยา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อจัดส่งแพทย์ไปทำการชันสูตรพลิกศพแทน

การชันสูตรพลิกศพที่ไม่ทราบว่ามีผู้ตายเป็นใคร

พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่พบศพจะปฏิบัติตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543 ลักษณะ 10 บทที่ 2 ซึ่งกำหนดไว้ใน กทม. ให้เป็นหน้าที่ของกองพิสูจน์หลักฐานสำนักงานวิทยาการตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในจังหวัดอื่น ให้เป็นหน้าที่ของตำรวจวิทยาการจังหวัดหรือกองกำกับการวิทยาเขต ส่วนการส่งศพ เศษ หรือส่วนของศพ ถ้ามีเหตุสมควรให้ส่งไปยังสถาบันนิติเวชวิทยา สำนักงานแพทย์ใหญ่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

4.2 บทบาท อำนาจ และหน้าที่ในการชันสูตรพลิกศพของแพทย์

4.2.1 วัตถุประสงค์ในการชันสูตรพลิกศพ

วัตถุประสงค์ของการชันสูตรพลิกศพ มีบัญญัติไว้ในมาตรา 154 ว่า

“ให้ผู้ชันสูตรพลิกศพทำความเห็นเป็นหนังสือแสดงผลและพฤติการณ์ที่ตาย ผู้ตาย คือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด ถ้าตายโดนคนทำร้าย ให้กล่าวว่าใครหรือสงสัยว่าใครเป็นผู้กระทำความผิดเท่าที่จะทราบได้”

บทบัญญัติมาตรา 154 แสดงถึงวัตถุประสงค์ในการชันสูตรพลิกศพ อันได้แก่

(1) เพื่อพิสูจน์ว่า ผู้ตายคือใคร เป็นจุดเริ่มต้นของการสืบสวนถึงสาเหตุการตาย และสามารถสืบไปถึงตัวผู้กระทำความผิดได้

(2) เพื่อพิสูจน์ว่า ตายที่ไหน กล่าวคือ การชันสูตรพลิกศพมาสารบอได้ว่าผู้ตาย ตาย ณ สถานที่พบศพ หรือสถานที่อื่น

(3) เพื่อพิสูจน์ว่าตายเมื่อใด ซึ่งการชันสูตรพลิกศพ ณ สถานที่เกิดเหตุ มีหลักสันนิษฐานเบื้องต้นว่า เวลาตาย คือ เวลาที่เกิดเหตุ การพิสูจน์เวลาตายมีความสำคัญต่อการฟ้องคดีต่อศาล ซึ่งหากไม่สามารถระบุเวลาให้ชัดเจนได้พอสมควรแล้ว ศาลอาจจะยกฟ้อง

(4) เพื่อพิสูจน์ เหตุที่ตาย หมายถึง การตรวจหาสาเหตุที่ตายโดยตรง ตามต้นเหตุหรือตามพยาธิสภาพ

(5) เพื่อพิสูจน์ พฤติการณ์ที่ตาย หมายถึง การตรวจหาการกระทำที่ทำให้ตาย เช่นเกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง ถูกผู้อื่นกระทำไปถึงแก่ความตาย หรือการตายนั้นเป็นเพราะอุบัติเหตุ

อย่างไรก็ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยเรา ยังให้ความสำคัญต่อการชั้นสูตรพลิกศพค่อนข้างน้อย เพราะการชั้นสูตรพลิกศพตามกฎหมายไทยเราในกรณีปกติให้กระทำโดยพนักงานสอบสวนกับแพทย์ แต่ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน การชั้นสูตรพลิกศพต้องกระทำโดยมีพนักงานอัยการหรือผู้พิพากษาเข้าร่วมกับแพทย์ด้วย¹⁶ เช่นเดียวกันกับในประเทศญี่ปุ่น เมื่อมีการพบว่ามิใช่เสียชีวิตโดยผิดธรรมชาติ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่นกำหนดให้พนักงานอัยการทำการชั้นสูตรพลิกศพร่วมกับเจ้าพนักงานตำรวจด้วย¹⁷

4.2.2 เหตุที่ต้องทำการชั้นสูตรพลิกศพ

แต่เดิมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 148 บัญญัติว่า “เมื่อปรากฏแน่ชัดหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลใดตายโดยผิดธรรมชาติ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน ให้มีการชั้นสูตรพลิกศพ เว้นแต่ตายโดยการประหารชีวิตตามกฎหมาย

การตายโดยผิดธรรมชาติ นั้น คือ

- 1) ฆ่าตัวตาย
- 2) ถูกผู้อื่นทำให้ตาย
- 3) ถูกสัตว์ทำร้ายตาย
- 4) ตายโดยอุบัติเหตุ
- 5) ตายโดยยังมีปรากฏเหตุ¹⁸

ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2499 ลงวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2499¹⁹ มาตรา 7 ให้ยกเลิกความในมาตรา 148 บรรทัดแรกแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและใช้ความดังต่อไปนี้แทน

“เมื่อปรากฏแน่ชัดหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลใดตายโดยผิดธรรมชาติหรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน ให้มีการชั้นสูตรพลิกศพ เว้นแต่การตาย โดยการประหารชีวิตตามกฎหมาย”

¹⁶ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 5, น.473.

¹⁷ Shigemitsu Dando, *Japanese criminal Procedure*, (South Hackensack, N.J., Fred B. Rothman, 1965) pp.322-323.

¹⁸ เสถียร ลายลักษณ์, บุญเรือง นาคินพคุณ, บุญธรรม ตีรฤทธิ และบรรจง เพชรชาติ. (2478). *ประชุมกฎหมายประจำศก.* หน้า 452-512.

¹⁹ เสถียร วิชัยลักษณ์. (2500). *ประชุมกฎหมายประจำศก.* หน้า 29-37.

พระราชบัญญัติที่ได้เพิ่มเติมกรณีที่จะต้องทำการชันสูตรพลิกศพขึ้นอีก คือ “การตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน” คือ เมื่อมีการตายเกิดขึ้นแก่บุคคลใดในระหว่างที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานจะต้องมีการชันสูตรพลิกศพเสมอ ไม่ว่าจะเป็นการตายตามธรรมชาติ หรือตายโดยผิดธรรมชาติก็ตาม²⁰

สรุปแล้วบทบัญญัติในมาตรานี้กำหนดไว้ว่า ความตายที่จะต้องทำการชันสูตรพลิกศพมีอยู่ 2 ประการ คือ เมื่อปรากฏแน่ชัดหรือสงสัยว่ามีการตายโดยผิดธรรมชาติ และการตายในระหว่างการควบคุมของเจ้าพนักงาน

การตายผิดธรรมชาติ นั้น หมายถึง การตายที่ผิดไปจากปกติธรรมดาที่ควรจะเป็น ส่วนมากเป็นผลของการกระทำที่รุนแรง เช่น ถูกรถชนตาย ถูกยิงตาย ถูกแทงตาย ถูกบีบคอตาย เป็นต้น หรือ ตายจากสารพิษ เช่น ถูกลอบวางยาพิษกินยาเบื่อหนูตาย เป็นต้น²¹ ซึ่งการตายในกรณีดังกล่าวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 148 ได้แบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ

1) การฆ่าตัวตาย หมายถึง การจบชีวิตตนเองโดยการใช้อำลัษประทุษร้าย ซึ่งอาจเป็นการกระทำที่ได้กระทำโดยมีความประสงค์ถึงการตาย หรือโดยมีความประสงค์เพียงการประทุษร้ายแต่ทำให้เกิดผลถึงตายขึ้น²²

2) การถูกผู้อื่นทำให้ตาย หมายถึง กรณีการตายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคลอื่นทุกสถาน ไม่ว่าการกระทำนั้นจะเป็นการกระทำที่ผู้กระทำอาจต้องรับผิดชอบในทางอาญาหรือไม่²³ ไม่ว่าการกระทำด้วยเจตนาฆ่า หรือไม่เจตนาฆ่า หรือโดยประมาท หรือแม้จะมีได้กระทำโดยเจตนาหรือประมาทก็เข้ากรณีนี้ และบุคคลอื่นที่ทำให้ตายนี้อาจเป็นบุคคลทั่วไปหรือเจ้าพนักงานก็ได้ ในกรณีที่ความตายเกิดจากการกระทำของเจ้าพนักงาน นอกจากจะต้องมีการชันสูตรพลิกศพแล้วยังต้องมีการไต่สวนการตายโดยศาลอีกด้วย²⁴

3) การถูกสัตว์ทำร้ายตาย หมายถึง กรณีการตายที่เกิดจากการถูกสัตว์ทำร้ายโดยตรง เช่น ถูกเสือกกัด ถูกงูกัด ถูกช้างเหยียบตาย เป็นต้น มิใช่เกิดจากโรคที่สัตว์นั้นเป็นพาหนะนำโรค²⁵ เช่น ถูกสุนัขกัดแล้วต่อมาเป็นโรคพิษสุนัขบ้าตาย การตายด้วยเหตุนี้ไม่ถือว่าเป็นการถูกสัตว์ทำร้ายตาย

²⁰ วิสูตร ฟองศิริไพบูลย์. เล่มเดิม. หน้า 61.

²¹ แมน อิงคตานุวัฒน์. เล่มเดิม. หน้า 171.

²² คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 474.

²³ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 474.

²⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 150.

²⁵ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 475.

การชันสูตรพลิกศพในกรณีนี้ก็เพื่อความกระจ่างชัดของสาเหตุการตายว่าเกิดจากสัตว์โดยตรง มิใช่ว่าการใช้สัตว์เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิดอาญา²⁶

4) การตายโดยอุบัติเหตุ หมายถึง กรณีการตายที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด เกิดจากอุบัติเหตุ ปัจจุบันท้นด่วนอันไม่อาจคาดหมายได้และเป็นการเกิดโดยบังเอิญ²⁷ เช่น ตกน้ำตาย รถคว่ำ เครื่องบินตก ไฟผ่าตาย เป็นต้น การตายในกรณีดังกล่าวมิได้เกิดจากการกระทำความผิดอาญา ไม่ว่าจะ เป็นไปโดยเจตนาหรือประมาทก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติ การตายที่เกิดจากการกระทำของผู้อื่น โดยประมาท เช่น ถูกรถชนตายก็จัดเป็นการตายนั้นโดยอุบัติเหตุอย่างหนึ่ง²⁸

5) การตายโดยมิปรากฏเหตุ หมายถึง การตายที่ยังไม่ทราบสาเหตุนั้นเนื่องมาจากอะไร และในขณะเดียวกันก็เป็นกรณีที่ก่อความสงสัยเคลือบแคลงว่าจะเป็นการตายโดยผิดธรรมชาติข้อใด ข้อหนึ่งในสี่ข้างต้นดังกล่าว เช่น สงสัยจะถูกลูกยิง ถูกบีบคอตาย เป็นต้น²⁹ สำหรับกรณีการตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานนั้น ได้แก่ การตายที่อยู่ในระหว่างควบคุมหรือขัง หรือกักขัง หรือจำคุก หรือควบคุมตัวของเจ้าพนักงานตามกฎหมายหรือคำพิพากษาหรือตามคำสั่งของศาลแล้วแต่กรณี³⁰

วัตถุประสงค์ของกฎหมายที่กำหนดให้มีการชันสูตรพลิกศพในกรณีนี้ก็เพื่อทราบสาเหตุของการตายที่แน่ชัดและเพื่อแสดงให้เห็นถึงความบริสุทธิ์ของเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องและอาจเป็นเครื่องยับยั้งเจ้าพนักงานมิให้คิดกระทำการโดยมิชอบด้วย³¹

4.2.3 องค์กรณีหน้าที่ในการชันสูตรพลิกศพ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายลำดับรองที่เกี่ยวข้อง ได้กำหนดถึงองค์กรณีที่เกี่ยวข้องกับการชันสูตรพลิกศพไว้หลายองค์กรณีด้วยกัน ได้แก่ บุคคลผู้พบการตายโดยผิดธรรมชาติ พนักงานสอบสวน แพทย์ พนักงานอัยการ และเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง ซึ่งแต่ละองค์กรณีมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการชันสูตรพลิกศพ ดังนี้

4.2.3.1 บุคคลผู้พบการตายโดยผิดธรรมชาติ

เมื่อมีการตายโดยผิดธรรมชาติเกิดขึ้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดตัวบุคคลผู้มีหน้าที่ และหน้าที่ที่จะต้องกระทำไว้ใน มาตรา 149

²⁶ คณิง ภาชัย. เล่มเดิม. หน้า 322.

²⁷ คณิต ณ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 475.

²⁸ แมน อิงคตานุวัฒน์. เล่มเดิม. หน้า 172.

²⁹ แมน อิงคตานุวัฒน์. เล่มเดิม. หน้า 171.

³⁰ แหล่งเดิม.

³¹ คณิง ภาชัย. เล่มเดิม. หน้า 323.

“มาตรา 149 ความตายพิศกรรมชาติเกิดขึ้นมี ณ ที่ใด ให้เป็นหน้าที่ของสามีภริยา ญาติ มิตรสหาย หรือผู้ปกครองของผู้ตายที่รู้เรื่องการตายเช่นนั้น จัดการดังต่อไปนี้

- (1) เก็บศพไว้ ณ ที่ซึ่งพบนั้นเองเพียงเท่าที่จะทำได้
- (2) ไปแจ้งความแก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจโดยเร็วที่สุด

หน้าที่ดังกล่าวในวรรคต้นนั้นมีตลอดจนถึงผู้อื่น ซึ่งได้พบศพในที่ซึ่งไม่มีสามี ภริยา ญาติ มิตรสหายหรือผู้ปกครองของผู้ตายอยู่ในที่นั้นด้วย

ผู้ใดละเลยไม่กระทำหน้าที่ดังบัญญัติไว้ในมาตรานี้ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท”

สาระสำคัญของมาตรา 149 แบ่งได้เป็น

- (1) บุคคลผู้มีหน้าที่ ได้แก่ สามีภริยา ญาติ มิตรสหายหรือผู้ปกครองของผู้ตายที่รู้เรื่องการตายเช่นนั้น หรือบุคคลอื่นซึ่งได้พบศพในที่ซึ่งไม่มีสามี ภริยา ญาติ มิตรสหายหรือผู้ปกครองของผู้ตายในที่ที่พบศพนั้น
- (2) หน้าที่ที่จะต้องกระทำ ได้แก่ เก็บศพไว้ ณ ที่ซึ่งพบนั้นเองเพียงเท่าที่จะทำได้ และไปแจ้งความแก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจโดยเร็วที่สุด

มาตรา 149 บัญญัติขึ้นเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อพิสูจน์ถึงเหตุและพฤติการณ์แห่งการตาย หรือเพื่อพิสูจน์ความผิดในกรณีที่มีการตายมีความเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอาญา จึงได้กำหนดไว้ให้เก็บศพไว้ ณ ที่ซึ่งพบศพนั้นไม่ให้มีการเคลื่อนย้ายศพ และยังได้กำหนดให้แจ้งความแก่เจ้าพนักงานโดยเร็วที่สุด ก็เพื่อให้เจ้าพนักงานมีโอกาสดำเนินการชันสูตรพลิกศพโดยรวดเร็ว และสะดวกในการรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ

4.2.3.2 พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่

การที่กฎหมายบัญญัติให้พนักงานสอบสวนผู้มีหน้าที่ทำการชันสูตรพลิกศพเป็นพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ ก็เพื่อให้สามารถเริ่มการชันสูตรพลิกศพได้อย่างรวดเร็ว และมีความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่

สำหรับผู้มีหน้าที่ทำการชันสูตรพลิกศพ นั้น ยังคงมีความเห็นทางกฎหมายที่แตกต่างกันอยู่ คือ ความเห็นที่หนึ่ง เห็นว่า พนักงานสอบสวนอื่นแม้จะมีอำนาจสอบสวนเหนือคดีนั้น ก็ไม่มีอำนาจทำการชันสูตรพลิกศพ³² อีกความเห็นหนึ่ง เห็นว่าการชันสูตรพลิกศพเป็นส่วนหนึ่งของการสอบสวน ซึ่งอำนาจสอบสวนมิได้ติดอยู่กับท้องที่ ดังนั้น พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวนคดี ก็มีอำนาจทำการชันสูตรพลิกศพได้ด้วย³³

³² คณิง ภาไชย, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 4, หน้า 347.

³³ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 5, หน้า 478-479.

นอกจากนี้ ในข้อ 12 ของระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543 ห้ามมิให้เจ้าพนักงานหรือผู้ควบคุมผู้ทำให้ตาย ทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนผู้ชันสูตรพลิกศพ เว้นแต่จะบันทึกคำชี้แจงแสดงรายละเอียดที่เกิดขึ้นมอบให้พนักงานสอบสวนผู้ชันสูตรพลิกศพเข้าไปไว้ในสำนวนเพื่อดำเนินการต่อไป

ข้อห้ามดังกล่าว มีขึ้นเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการชันสูตรพลิกศพที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงหรือเกิดผลทางคดีที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อเป็นหลักประกันสร้างความยุติธรรมให้แก่ผู้ตาย จึงให้เจ้าพนักงานอื่นที่มีใช้ผู้ทำให้ตาย เป็นผู้ตรวจสอบข้อเท็จจริงแทน

4.2.3.3 แพทย์

แต่เดิมกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขประจำท้องที่ ร่วมชันสูตรพลิกศพได้ ต่อมาใน พ.ศ. 2542 ได้มีการแก้ไขกฎหมายให้ผู้ร่วมการชันสูตรพลิกศพจะต้องเป็นแพทย์เท่านั้น และยังกำหนดลำดับในการเข้าร่วมชันสูตรพลิกศพ ดังนี้

- (1) แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์
- (2) แพทย์ประจำโรงพยาบาลของรัฐ
- (3) แพทย์ประจำสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด
- (4) แพทย์ประจำโรงพยาบาลของเอกชน หรือแพทย์ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมที่ขึ้นทะเบียนเป็นแพทย์อาสาสมัคร ตามระเบียบของกระทรวงสาธารณสุข

ซึ่งแพทย์ในลำดับที่รองลงมา จะเข้าร่วมชันสูตรพลิกศพแทนแพทย์ที่อยู่ในลำดับที่สูงกว่าตนได้ ก็ต่อเมื่อแพทย์ในลำดับที่สูงกว่านั้น ไม่มี หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้

การที่กฎหมายกำหนดให้ผู้ร่วมชันสูตรพลิกศพ จะต้องเป็นแพทย์เท่านั้น เพราะต้องการบุคคลที่มีความชำนาญเพียงพอต่อการวินิจฉัยสาเหตุการตายและพฤติการณ์ที่ตายได้อย่างถูกต้องตรงความเป็นจริง³⁴ ซึ่งจะช่วยเหลือให้พนักงานสอบสวนสามารถทำสำนวนการสอบสวนมิให้เกิดความผิดพลาดในการวินิจฉัยถึงสาเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย

4.2.3.4 พนักงานอัยการ

การชันสูตรพลิกศพกรณีวิสามัญฆาตกรรมได้กำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมเข้ามามีบทบาทร่วมในการชันสูตรพลิกศพเพิ่มขึ้น ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 150 วรรคสาม และสี่ และ 155/1

³⁴ ณรงค์ ใจหาญ. (2543, มีนาคม). การปรับปรุงกระบวนการชันสูตรพลิกศพ, วารสารนิติศาสตร์ ฉบับที่ 1, ปีที่ 30, หน้า 146-147.

มาตรา 150 วรรคสาม บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ให้พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองตำแหน่งตั้งแต่ระดับปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไปแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่เป็นผู้ชันสูตรพลิกศพร่วมกับพนักงานสอบสวนและแพทย์ตามวรรคหนึ่ง และให้นำบทบัญญัติในวรรคสองมาใช้บังคับ”

มาตรา 150 วรรคสี่ บัญญัติไว้ว่า “เมื่อได้มีการชันสูตรพลิกศพตามวรรคสามแล้ว ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้พนักงานอัยการเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนทำสำนวนชันสูตรพลิกศพให้เสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ ได้รับแจ้ง ถ้ามีความจำเป็นให้ขยายระยะเวลาออกไปได้ไม่เกินสองครั้ง ครั้งละไม่เกินสามสิบวัน นับแต่ต้องบันทึกเหตุผลและความจำเป็นในการขยายระยะเวลาทุกครั้งไว้ในสำนวนชันสูตรพลิกศพ”

มาตรา 155/1 บัญญัติไว้ว่า “การสอบสวนในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่หรือในกรณีที่ผู้ตายถูกกล่าวหาว่าต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้พนักงานอัยการเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนในการทำสำนวนสอบสวน

การทำสำนวนสอบสวนตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบโดยพนักงานอัยการอาจให้คำแนะนำ ตรวจสอบพยานหลักฐาน ถามปากคำ หรือสั่งให้ถามปากคำบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ตั้งเริ่มทำการสอบสวนนับแต่โอกาสแรกเท่าที่ฟังจะกระทำได้ ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนและมีเหตุอันควรไม่อาจรอพนักงานอัยการเข้าร่วมในการทำสำนวนสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนทำสำนวนต่อไปได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรอพนักงานอัยการไว้ในสำนวน และถือว่าเป็นการทำสำนวนสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมาย”

ดังนั้น พนักงานอัยการจะต้องเข้าร่วมการชันสูตรพลิกศพด้วย โดยเมื่อศูนย์อำนวยการคดีชันสูตรพลิกศพ ได้รับแจ้งจากพนักงานสอบสวนเพื่อขอให้พนักงานอัยการเข้าร่วมทำการชันสูตรพลิกศพแล้ว จากนั้นเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์จะบันทึกการแจ้งไว้ในแบบรับแจ้งการเข้าร่วมชันสูตรพลิกศพ และแจ้งให้พนักงานอัยการแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ไปร่วมทำการชันสูตรพลิกศพ และต้องร่วมรับผิดชอบในการทำสำนวนชันสูตรพลิกศพ ให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ ได้รับแจ้ง จากนั้น พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนและจัดทำสำนวนการสอบสวนในกรณีการตายตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 150 วรรคสาม และรวมถึงกรณีที่ผู้ตายถูกกล่าวหาว่าต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ด้วย ตามความใน

มาตรา 155/1 ภารกิจที่กล่าวมานั้นถือเป็นหน้าที่ที่พนักงานอัยการจะต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษ เพื่อคุ้มครองสิทธิของทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นญาติของผู้ตายหรือเจ้าพนักงานรวมไปถึงการดูแลสิทธิของทุกฝ่ายในการไต่สวนการตาย การซักถามพยาน และการนำสืบพยาน³⁵

4.2.3.5 พนักงานฝ่ายปกครอง

การชันสูตรพลิกศพกรณีวิสามัญฆาตกรรม ได้กำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมเข้ามามีบทบาทร่วมในการชันสูตรพลิกศพเพิ่มขึ้น ซึ่งบัญญัติไว้ใน มาตรา 150 วรรคสาม

มาตรา 150 วรรคสาม บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ให้พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองตำแหน่งตั้งแต่ระดับปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไปแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่เป็นผู้ชันสูตรพลิกศพร่วมกับพนักงานสอบสวนและแพทย์ตามวรรคหนึ่ง และให้นำบทบัญญัติในวรรคสองมาใช้บังคับ”

คุณสมบัติของพนักงานฝ่ายปกครองกำหนดไว้ในข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการปฏิบัติหน้าที่ชันสูตรพลิกศพของพนักงานฝ่ายปกครอง พ.ศ. 2543

พนักงานฝ่ายปกครองตำแหน่งตั้งแต่ระดับปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไป ได้แก่

(1) ในกรุงเทพมหานคร หมายถึง เจ้าพนักงานปกครอง นิติกร หัวหน้างาน หัวหน้ากลุ่ม หัวหน้าฝ่าย ผู้อำนวยการส่วน ผู้อำนวยการกอง ผู้อำนวยการสำนัก กรรมการปกครอง ผู้ตรวจราชการกรมการปกครอง รองอธิบดีกรมการปกครอง อธิบดีกรมการปกครอง ผู้ช่วยปลัดกระทรวงมหาดไทย ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย รองปลัดกระทรวงมหาดไทย และปลัดกระทรวงมหาดไทย

(2) ในจังหวัดอื่น หมายถึง ปลัดอำเภอ ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอนายอำเภอ ป้องกันกันจังหวัด จำจังหวัด ปลัดจังหวัด รองผู้ว่าราชการจังหวัด และผู้ว่าราชการจังหวัด

(3) กรณีพิเศษ ได้แก่กรณีที่ตามข้อ 6 ที่กำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกระทรวงมหาดไทยเข้ามีส่วนร่วมในการชันสูตรพลิกศพได้ โดยมีหลักการดังนี้

(3.1) เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ซึ่งเป็นดุลพินิจของผู้ใช้อำนาจ คือ ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกระทรวงมหาดไทย ว่ากรณีใดเป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ซึ่งเป็นข้อสังเกตประการหนึ่ง เนื่องจากจะใช้หลักเกณฑ์ใดในการวินิจฉัย

³⁵ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ พ.ศ. 2543 ข้อ 5 และ 9.

(3.2) เป็นกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ และเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจหรือสะท้อนขวัญของประชาชน ยกตัวอย่างเช่น กรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจขณะทำการจับกุมคนร้าย ได้ยิงปืนไปถูกเด็กซึ่งอยู่ข้างคนร้ายเสียชีวิตเป็นต้น

ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือปลัดกระทรวงมหาดไทยหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย มีอำนาจ 2 ประการได้แก่

1) ร่วมให้คำปรึกษาหรือคำแนะนำแก่พนักงานฝ่ายปกครองผู้ทำหน้าที่ชั้นสูตรพลิกศพ เพราะว่าในบางคดี เจ้าหน้าที่ระดับล่างที่มีหน้าที่ชั้นสูตรพลิกศพ อาจเกิดความไม่มั่นใจหรือต้องการคำปรึกษาจากผู้บังคับบัญชาระดับสูง เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปอย่างถูกต้อง ซึ่งอาจมองในอีกมุมหนึ่งแล้ว อาจจะเป็นการแทรกแซงหรือใช้อำนาจครอบงำได้เช่นกัน แต่อย่างไรก็ตาม การให้คำปรึกษาหรือคำแนะนำจะก้าวล่วงไปยังพนักงานฝ่ายอื่นมิได้

2) เข้าร่วมชั้นสูตรพลิกศพด้วยตนเองหรือจะมอบหมายให้ผู้อื่นก็ได้ แต่จะต้องแจ้งให้เจ้าพนักงานปกครองผู้ทำหน้าที่ชั้นสูตรพลิกศพทราบโดยพลัน เมื่อได้รับแจ้งแล้วพนักงานฝ่ายปกครองผู้รับผิดชอบประจำท้องที่จะต้องออกไปร่วมอำนวยความสะดวกด้วยตามสมควรและติดต่อประสานงานด้านอื่นๆ ให้ตามความเหมาะสม

นอกจากนี้ ระเบียบดังกล่าวยังได้กำหนดถึงข้อห้ามเจ้าพนักงานหรือผู้ควบคุมผู้ทำให้ตาย³⁶ มิได้เป็นผู้ชั้นสูตรพลิกศพและหรือเป็นพนักงานสอบสวนคดีนั้น และห้ามมิให้บันทึกคำพยานหลักฐานด้วยตนเอง เว้นแต่บันทึกคำชี้แจงแสดงรายละเอียดที่เกิดขึ้นเพื่อมอบให้ผู้ชั้นสูตรพลิกศพทราบ ซึ่งข้อห้ามดังกล่าวกำหนดไว้เช่นเดียวกันกับพนักงานสอบสวน เพราะเกรงว่าจะทำให้เกิดมีการชั้นสูตรพลิกศพที่ไม่ตรงกับความจริง หรือผลทางคดีอาจเปลี่ยนแปลงไป หรือจะมีการกระทำโดยทุจริตเกิดขึ้น หรือมีการกระทำเพื่ออำพรางคดีเกิดขึ้น และยังห้ามมิให้บันทึกคำพยานหลักฐานด้วย เพราะเกรงว่าจะมีการบิดเบือนข้อเท็จจริงให้เปลี่ยนแปลงไปจากความเป็นจริง

จากหัวข้อ 2.2.4 และ 2.2.5 จะเห็นได้ว่า สำหรับกรณีกรณีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่แล้ว ผู้มีหน้าที่ในการชั้นสูตรพลิกศพ นอกจากพนักงานสอบสวนและแพทย์แล้ว กฎหมายยังกำหนดให้มีพนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองตำแหน่งตั้งแต่ปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไป เป็นผู้ร่วมชั้นสูตรพลิกศพด้วย ซึ่งจะเป็นการ

³⁶ ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการปฏิบัติหน้าที่ชั้นสูตรพลิกศพของพนักงานฝ่ายปกครอง พ.ศ.2543 ข้อ 13.

ช่วยเหลือให้พนักงานสอบสวนสามารถทำบันทึกการชันสูตรซึ่งต้องส่งให้พนักงานอัยการเพื่อร้องขอให้ศาลได้ส่วนการตายต่อไปได้ครบถ้วนยิ่งขึ้น และจะเป็นการตรวจสอบการชันสูตรพลิกศพให้เกิดความเป็นธรรมยิ่งขึ้น

4.2.4 วิธีการชันสูตรพลิกศพ

วิธีการชันสูตรพลิกศพ หมายถึง การปฏิบัติการชันสูตรพลิกศพโดยเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ซึ่งบทบัญญัติของกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิธีการชันสูตรพลิกศพได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 151-154 ซึ่งได้บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 151 ในเมื่อมีการจำเป็นเพื่อพบเหตุของการตาย เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพมีอำนาจสั่งให้ผ่าศพแล้วแยกธาตุส่วนใด หรือจะให้ส่งทั้งศพหรือบางส่วน ไปยังแพทย์หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาลก็ได้

มาตรา 152 ให้แพทย์หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาลปฏิบัติดังนี้

- 1) ทำรายงานถึงสภาพของศพ หรือส่วนของศพตามที่พบเห็นหรือตามที่ปรากฏจากการตรวจพร้อมทั้งความเห็นในเรื่องนั้น
- 2) แสดงเหตุที่ตายเท่าที่จะทำได้
- 3) ลงวันเดือนปีและลายมือชื่อในรายงาน แล้วจัดการส่งไปยังเจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ

มาตรา 153 ถ้าศพฝังไว้แล้ว ให้ผู้ชันสูตรพลิกศพจัดให้ขุดศพขึ้นเพื่อตรวจดู เว้นแต่จะเห็นว่าไม่จำเป็นหรือจะเป็นอันตรายแก่นามียของประชาชน

มาตรา 154 ให้ผู้ชันสูตรพลิกศพทำความเห็นเป็นหนังสือแสดงเหตุและพฤติการณ์ที่ตายผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด ถ้าตายโดยคนทำร้าย ให้กล่าวว่าใครหรือสงสัยว่าใครเป็นผู้กระทำความผิดเท่าที่จะทราบได้

เมื่อพิจารณาตามบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวแล้ว จะพบว่ากฎหมายมิได้ออกถึงวิธีการชันสูตรพลิกศพโดยละเอียดเอาไว้ แต่ก็พอทราบถึงเนื้อหาของวิธีการชันสูตรพลิกศพได้ว่ากฎหมายได้แบ่งการชันสูตรพลิกศพออกเป็น 2 ขั้นตอนใหญ่ๆ³⁷ ซึ่งจะกล่าวในลำดับหัวข้อต่อไปนี้

4.2.4.1 การตรวจสภาพภายนอกศพ

ขั้นตอนที่ 1 การตรวจสถานที่พบศพ และดูศพ ณ สถานที่พบศพ เนื่องจากสถานที่พบศพบางครั้งอาจเป็นสถานที่เกิดเหตุด้วย ซึ่งการตรวจยังสถานที่ดังกล่าวก็เพื่อหาวัตถุพยานและร่องรอยต่างๆ ของผู้กระทำความผิดหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง อันจะนำมาซึ่งคำตอบได้ว่า ใครควร

³⁷ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์ ค “การศึกษาระบบงานนิติเวชของไทยและต่างประเทศ.” *ดุลพินิจ*. หน้า 45.

เป็นผู้กระทำความผิดหรือมีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดนั้นๆ กระทำความผิดด้วยวิธีการ
 ใดๆ เมื่อเวลาอะไร และการกระทำด้วยประสงค์ต่อสิ่งใด โดยสภาพของที่เกิดเหตุหากไม่ถูก
 คัดแปลงแก้ไขและเจ้าหน้าที่ตรวจภายหลังจากเหตุที่เกิดขึ้นทันทีโดยปล่อยให้เนิ่นนาน
 ประกอบกับได้ตรวจทั้งภายในสถานที่เกิดเหตุและบริเวณต่อเนื่องสถานที่เกิดเหตุโดยละเอียด
 รอบคอบแล้วเชื่อว่าน่าจะเป็นประโยชน์แก่การสืบสวนหาตัวผู้กระทำความผิดเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งผู้ที่
 ทำหน้าที่สำคัญนี้ก็คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจจากกองพิสูจน์หลักฐานนั่นเอง แต่อย่างไรก็ตามผู้ชันสูตร
 พลิกศพฝ่ายแพทย์ก็ควรให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในการตรวจสถานที่เกิดเหตุด้วย
 ถ้าเป็นไปได้ควรทำร่วมกัน หรืออย่างน้อยผู้ชันสูตรพลิกศพฝ่ายแพทย์ก็ต้องปฏิบัติอย่างระมัดระวัง
 ไม่ทำให้พยานหลักฐานในสถานที่พบศพเสียหายหรือคลาดเคลื่อนไป³⁸ ซึ่งในเรื่องนี้มีบทบัญญัติ
 ของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 และมาตรา 149
 “มาตรา 132 เพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมหลักฐาน ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจดังต่อไปนี้

1)...ตรวจสิ่งของหรือที่ทางอันสามารถอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้...

2)...ค้นเพื่อพบสิ่งของ ซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือได้ใช้หรือ
 สงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติ
 แห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยค้น”

“มาตรา 149 ความตายผิดธรรมชาติเกิดมีขึ้น ณ ที่ใด ให้เป็นหน้าที่ของ.....
 จัดการดังต่อไปนี้

1) เก็บศพไว้ ณ ที่ซึ่งพบนั้นเองเพียงเท่าที่จะทำได้

2) ไปแจ้งความแก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจโดยเร็วที่สุด”

ขั้นตอนในส่วนนี้นับได้ว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญ ฉะนั้น จึงเห็นได้ว่าการจะทำการ
 ป้องกันและรักษาสถานที่เกิดเหตุให้อยู่ในสภาพเดิมให้มากที่สุดเพื่อประโยชน์ในการตรวจหาวัตถุ
 พยานและร่องรอยต่างๆ ของผู้กระทำความผิด เช่น ควรทำการป้องกันและรักษาสถานที่เกิดเหตุ
 เพื่อป้องกันไม่ให้บุคคลอื่นที่ไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องเข้าไปในสถานที่เกิดเหตุ กรณีนี้รวมถึงผู้สื่อข่าว
 ญาติมิตรของผู้ตาย โดยเจ้าหน้าที่อาจขอความร่วมมือให้รออยู่นอกสถานที่เกิดเหตุก่อน จนกว่า
 เจ้าหน้าที่จะได้ทำการตรวจสถานที่เกิดเหตุเรียบร้อยแล้ว ซึ่งในที่นี้เจ้าหน้าที่อาจใช้เชือกหรือ
 วัสดุสิ่งของอื่นใดวางกัน พร้อมทั้งวางยามรักษาสถานที่เกิดเหตุตามจุดที่สำคัญๆ ทุกพื้นที่ที่เกิดเหตุ
 และบริเวณต่อเนื่องอีกด้วย เป็นต้น

³⁸ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์ ช (2518). “แนวทางปฏิบัติทั่วไปในการชันสูตรพลิกศพ.” แพทยสภาสาร, 4.
 หน้า 571.

4.2.4.2 การตรวจสภาพภายในศพ

การปฏิบัติในขั้นตอนนี้อาจได้ข้อยุติตามความมุ่งหมายในการชันสูตรพลิกศพแล้ว การชันสูตรพลิกศพก็เสร็จสิ้นลงเพียงเท่านั้น แต่หากไม่สามารถบอกเหตุการณ์ตายที่แน่นอนได้ จึงจะดำเนินการตามขั้นตอนที่ 2 ต่อไป คือ

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจดูสภาพภายในของศพ

ขั้นตอนนี้เป็นปฏิบัติหลังจากตรวจสภาพภายนอกแล้วยังไม่ได้ความกระจ่างเกี่ยวกับสาเหตุและพฤติกรรมที่ตาย ก็จำเป็นต้องผ่าศพตรวจดูสภาพภายในของศพ การผ่าศพจะผ่าทั้งตัวหรือเฉพาะส่วนก็ได้ กรณีผ่าศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 151 นี้อาจทำได้ 2 กรณีคือ

1) เจ้าพนักงานผู้ชันสูตรพลิกศพสั่งให้ผ่าศพ กรณีนี้ถ้าคำว่าเจ้าพนักงานผู้ชันสูตรพลิกศพตีความรวมถึง ฝ่ายพนักงานสอบสวนและฝ่ายแพทย์ ทั้ง 2 ฝ่ายแล้วและการปฏิบัติงานดังกล่าวมีแพทย์ร่วมชันสูตร การสั่งให้มีการผ่าศพย่อมทำให้ผู้ชันสูตรพลิกศพสามารถค้นหาสาเหตุของการตายได้ แต่ในทางปฏิบัติการชันสูตรพลิกศพที่กระทำนอกโรงพยาบาลผู้ชันสูตรพลิกศพคงไม่อาจสั่งให้ใครผ่าศพได้ เพราะผู้ที่จะทำการผ่าศพได้ ต้องได้รับการฝึกอบรมมาจึงจะทำให้ถูกต้อง เว้นแต่จะมีพนักงานผู้ช่วยผ่าศพที่ได้รับการฝึกอบรมมาร่วมไปกับผู้ชันสูตรพลิกศพด้วย ซึ่งในปัจจุบันไม่มีพนักงานประเภทนี้อยู่ในสังกัดของพนักงานสอบสวนหรือสังกัดของแพทย์ที่ร่วมชันสูตรพลิกศพแต่อย่างใด หรือแม้จะมีพนักงานผู้ช่วยผ่าศพดังกล่าวอยู่ข้างในหน่วยงานเหล่านี้แต่การจะนำพนักงานเหล่านี้ออกไปปฏิบัติงานกับผู้ชันสูตรพลิกศพก็ต้องมีงบประมาณค่าใช้จ่ายต่างๆ สนับสนุนด้วย ซึ่งในปัจจุบันรัฐมิได้มีงบประมาณสนับสนุนในส่วนนี้แต่อย่างใด ดังนั้นผู้ชันสูตรพลิกศพที่กฎหมายให้อำนาจสั่งให้ผ่าศพได้นั้นจึงเป็นอำนาจที่ไม่มีที่ใช้ในกรณีชันสูตรพลิกศพนอกโรงพยาบาล แต่กรณีการตายที่เกิดขึ้นในโรงพยาบาลขนาดใหญ่ที่มีสถานที่ผ่าศพพร้อม การสั่งให้ผ่าศพหรือแม้แต่แพทย์ผู้ชันสูตรพลิกศพจะทำการผ่าศพเองก็ย่อมปฏิบัติได้³⁹ แต่อย่างไรก็ดี ในเรื่องนี้มีนักกฎหมายบางท่านเห็นว่า หากกฎหมายมิได้กำหนดจำเพาะเจาะจงว่าให้ผู้ชันสูตรพลิกศพฝ่ายแพทย์ จะต้องเป็นแพทย์จากโรงพยาบาลของรัฐเท่านั้น โดยกรณีดังกล่าวอาจใช้แพทย์จากโรงพยาบาลเอกชนทำการชันสูตรพลิกศพก็ได้ เช่นนี้ก็ย่อมมีความหมายอยู่ในตัวว่าผู้ชันสูตรพลิกศพที่มีฐานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐย่อมมีเพียงพนักงานสอบสวนฝ่ายเดียวเท่านั้นฝ่ายแพทย์ที่จะร่วมทำการชันสูตรพลิกศพนั้นไม่จำเป็นต้องมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐแต่อย่างใด ด้วยเหตุผลที่ว่า ระบบการชันสูตรพลิกศพของไทย เช่น ระบบตำรวจ (Police System) ซึ่งเป็นระบบที่พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นตำรวจมีอำนาจเต็มฝ่ายเดียวในการชันสูตรพลิกศพแพทย์ที่เข้าร่วมใน

³⁹ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์ ค เล่มเดิม. หน้า 45-46.

การชันสูตรพลิกศพตามที่บทบัญญัติของกฎหมายกำหนดไว้นั้นจะมีฐานะเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนในการชันสูตรพลิกศพ เพื่อมิให้เกิดการผิดพลาดในการวินิจฉัยสาเหตุและพฤติการณ์ที่ทำให้เกิดการตายเท่านั้น ฉะนั้นคำว่า “พนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ” ในบทบัญญัติ มาตรา 151 จึงหมายถึงพนักงานสอบสวนนั่นเอง ดังนั้น กรณีนี้ผู้มีอำนาจสั่งให้ผ่าศพหรือแยกธาตุตามบทบัญญัติในมาตรานี้ก็คือ พนักงานสอบสวนและผู้ที่ได้รับคำสั่งหรือเป็นผู้ที่ถูกสั่งให้ดำเนินการดังกล่าวก็คือ แพทย์ (ซึ่งอาจเป็นแพทย์จากโรงพยาบาลของรัฐหรือเอกชนก็ได้) หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาลนั่นเอง ดังนั้น ในกรณีนี้จึงเห็นได้ว่า พนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพที่กฎหมายให้อำนาจสั่งให้ผ่าศพได้นั้น เป็นอำนาจที่มีที่ใช่ คือ มีทั้งผู้สั่งและผู้รับคำสั่งดังกล่าวหาได้เป็นไปตามความเห็นที่ว่าบทบัญญัติในมาตราดังกล่าว กฎหมายให้อำนาจที่ไม่มีที่ใช่แต่อย่างใดไม่

2) การส่งศพไปให้แพทย์หรือพนักงานแยกธาตุผ่า กรณีนี้ผู้ผ่าศพต้องทำรายงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 152 แล้วส่งรายงานไปยังเจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ ซึ่งได้แก่ พนักงานสอบสวน นั่นเอง ในเรื่องนี้ได้มีระเบียบกรมตำรวจว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2528 ข้อ 317 วรรคห้า กำหนดว่า “ถ้าจำเป็นต้องส่งศพหรือส่วนของศพนั้นไปตรวจพิสูจน์ยังโรงพยาบาลอีก สำหรับในกรุงเทพมหานครให้ส่งไปยังสถาบันนิติเวชวิทยา หรือโรงพยาบาลศิริราช หรือโรงพยาบาลของทางราชการที่มีแพทย์ผู้ชำนาญในสาขานิติเวชศาสตร์ของแพทยสภา หรือผู้เชี่ยวชาญศาล ในสาขานิติเวชศาสตร์ที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ เป็นผู้ตรวจพิสูจน์หรือส่วนของศพ ส่วนในจังหวัดอื่นให้ส่งไปยังโรงพยาบาลราชการที่ใกล้เคียง” แต่สำหรับแนวทางปฏิบัติที่ทำกันอยู่ในขณะนี้นั้นปรากฏว่า สถานที่ที่จะรับศพเพื่อผ่าศพชันสูตรสำหรับกรณีนี้โดยตรง ก็คือ สถาบันนิติเวชวิทยา สดช. เพียงแห่งเดียว ส่วนสถาบันอื่นที่รับศพ เพื่อผ่าชันสูตรสำหรับในส่วนกลาง ได้แก่ ภาควิชานิติเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ในส่วนภูมิภาค ได้แก่ ภาควิชานิติเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยคณะแพทยศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเหล่านั้นรับศพไว้ เพื่อจุดประสงค์ หลักคือใช้เป็นวัตถุเพื่อสอนนักศึกษาและเพื่องานวิจัยของอาจารย์ที่สนใจเท่านั้นซึ่งมหาวิทยาลัย แต่ละแห่งอาจมีนโยบายจำกัดการผ่าศพเพื่อชันสูตรนี้ไว้เพียงใดก็ได้ ดังนั้น สถาบันนิติเวชวิทยา สดช. จึงเป็นหน่วยบริการโดยตรงที่ต้องรับศพจากทุกส่วนของประเทศ⁴⁰

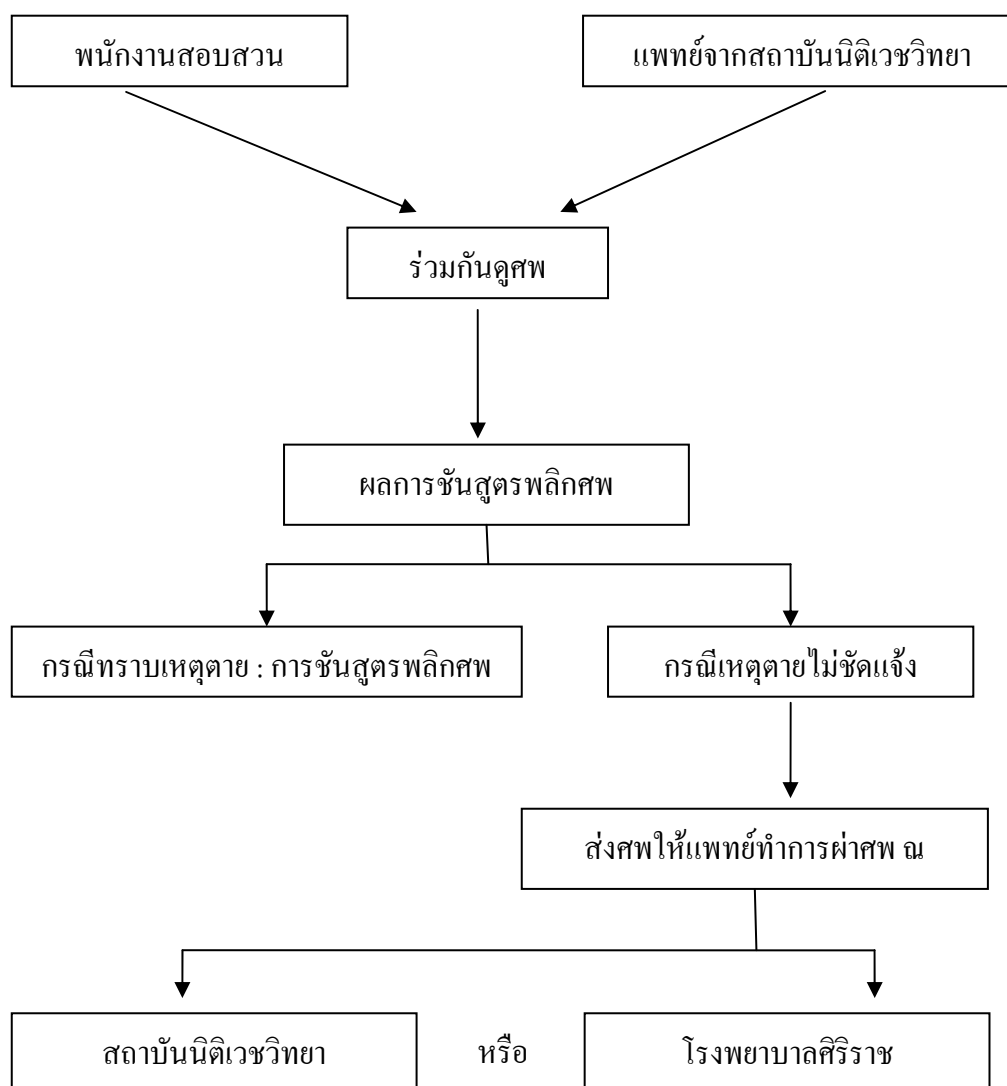
จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด พอจะสรุปขั้นตอนหรือกระบวนการในการชันสูตรพลิกศพสำหรับประเทศไทยเป็นแผนภูมิได้ดังต่อไปนี้⁴¹

⁴⁰ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์ ค เล่มเดิม. หน้า 46.

⁴¹ แหล่งเดิม.

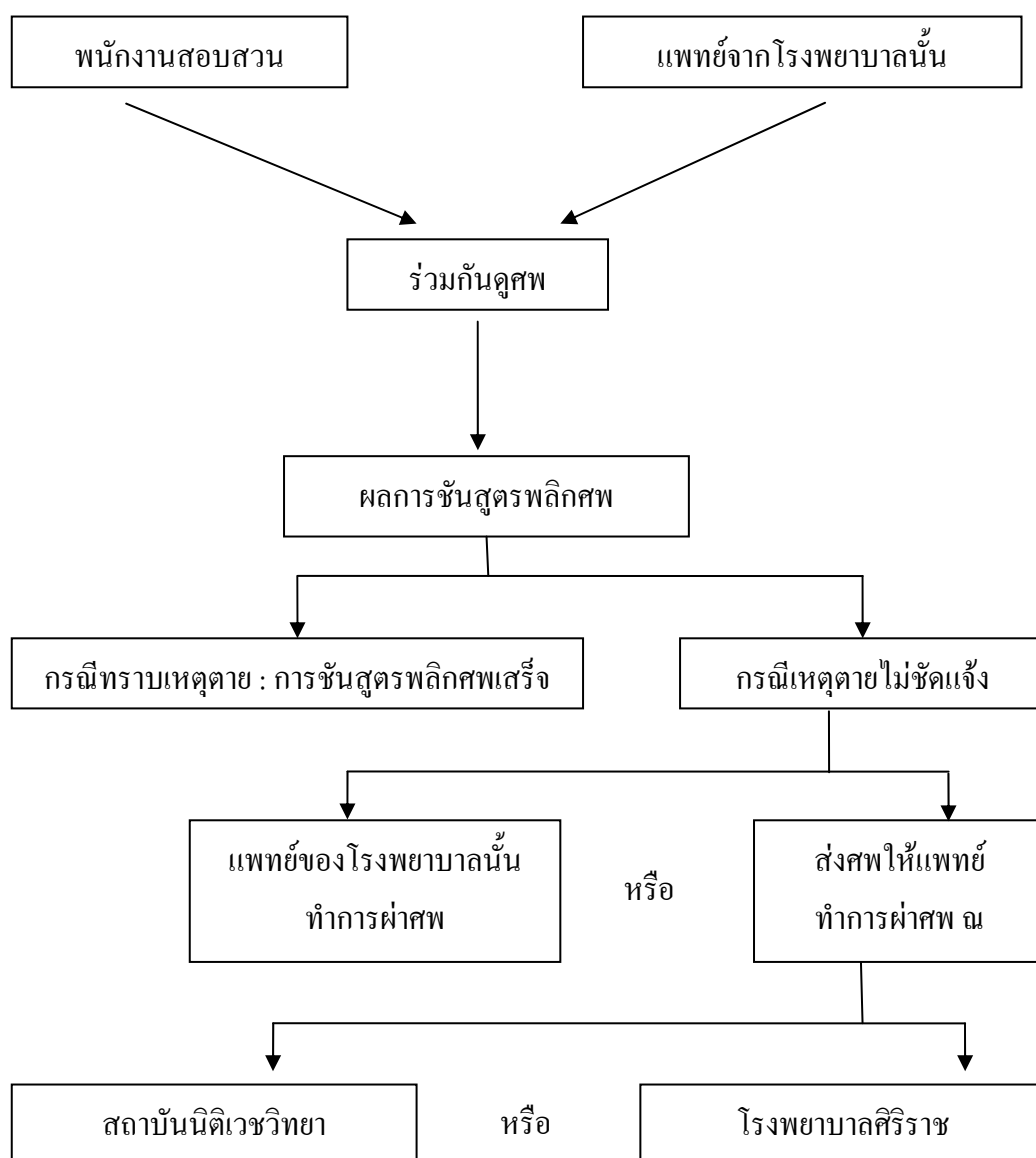
1) การชันสูตรพลิกศพในเขตกรุงเทพมหานคร แบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ

(1) กรณีชันสูตรพลิกศพสำหรับศพที่ตายนอกโรงพยาบาล

ภาพที่ 4.1 ภาพแสดงกรณีชันสูตรพลิกศพสำหรับศพที่ตายนอกโรงพยาบาล

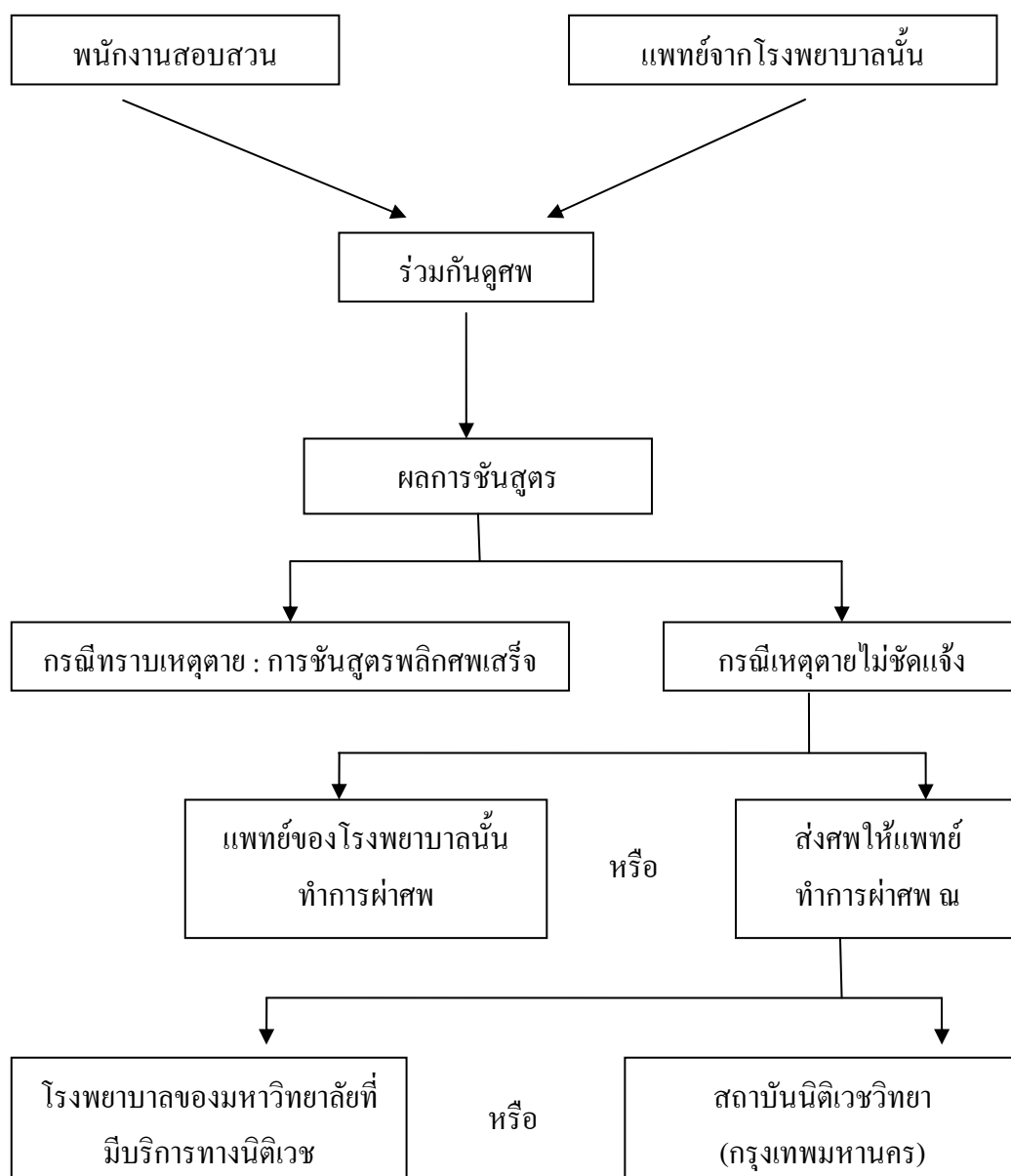
(2) กรณีที่ชันสูตรพลิกศพที่ตายในโรงพยาบาล (ราชการหรือเอกชน)

ภาพที่ 4.2 กรณีที่ชันสูตรพลิกศพที่ตายในโรงพยาบาล (ราชการหรือเอกชน)

หมายเหตุ. ในกรณีที่แพทย์ของโรงพยาบาลที่ศพนั้นตายไม่อาจร่วมดูศพกับพนักงานสอบสวนได้ การชันสูตรพลิกศพก็อาจเป็นไปตามแผนภูมิที่ 1 หรือแผนภูมิที่ 2 ซึ่งมักจะดำเนินการเหมือนกับกรณีที่ศพตายนอกโรงพยาบาล แต่โอกาสที่จะเป็นไปตามแผนภูมิที่ 1 เกิดขึ้นน้อยมาก เพราะแพทย์จากสถาบันนิติเวชวิทยา มักจะไม่ออกไปร่วมชันสูตรพลิกศพในโรงพยาบาล ดังกล่าว

(3) การชันสูตรพลิกศพในต่างจังหวัด

ภาพที่ 4.3 ภาพแสดงการชันสูตรพลิกศพในต่างจังหวัด

ก) การเขียนรายงานการชันสูตรพลิกศพที่สมบูรณ์

การเขียนรายงานการชันสูตรพลิกศพที่สมบูรณ์ ควรมีการสรุปประวัติ การบรรยายลักษณะภายนอกและภายในศพ การบรรยายลักษณะทางกล้องจุลทรรศน์ การสรุปผลขั้นสุดท้าย ซึ่งประเทศไทยคงมีเพียงการเขียนสรุปการตรวจ ในแบบฟอร์มของพนักงานสอบสวนที่น่าส่งพร้อมศพ โรงเรียนแพทย์อาจจะมีแบบฟอร์มเฉพาะของแต่ละแห่ง รายงานการตรวจชันสูตรพลิกศพที่สมบูรณ์นั้นจะต้องมีใบพยาธิ (Final diagnosis) สรุปประวัติ (Summary of Clinical history) สรุปผลตรวจศพ (Gross anatomical description) ใบรายงานน้ำหนักของอวัยวะ ใบแสดงรายงานชิ้นเนื้อที่ตัดตรวจ (Block sheet) และสรุปการตรวจด้วยกล้องจุลทรรศน์ (Microscopic description) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าขั้นตอนการชันสูตรโดยสมบูรณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน เป็นสิ่งที่ไม้อาจจะทำได้โดยแพทย์ธรรมดา แต่ก็ไม่สามารถดำเนินการได้ตามมาตรฐาน เนื่องจากปัญหาความขาดแคลนบุคลากรทางด้านพยาธิวิทยาและนิติเวช

โดยทั่วไปการชันสูตรศพคดี มีประเด็นที่จะต้องพิจารณาสรุปให้ได้จากการชันสูตรหลายอย่าง ซึ่งต้องอาศัยกฎหมายสำหรับการตายผิดธรรมชาติ ประมวลกฎหมายมาตรา 154 ระบุว่าผู้ทำการชันสูตรพลิกศพทำความเห็นเป็นหนังสือแสดงเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย ผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด ถ้าตายโดยคนทำร้ายให้กล่าวหาใครหรือสงสัยว่าใครเป็นผู้กระทำผิดเท่าที่จะทราบได้ ซึ่งโดยหน้าที่ของแพทย์การหาเหตุตายคือ Cause of death ซึ่งเป็นพยาธิสภาพที่เป็นเหตุให้เสียชีวิต พฤติการณ์การตายคือการบอกว่าการตายเกิดขึ้นได้อย่างไร หรือ Manner of death ในการตายของบุคคลไม่ทราบชื่อแพทย์ต้องพิสูจน์บุคคล (Identification) จากหลักฐานที่มีในศพซึ่งวิธีพิสูจน์มีรายละเอียดมากมาย

สำหรับประเด็นที่ระบุว่าใครกระทำความผิด อาจทำได้สองลักษณะคือประเมินบาดแผลเทียบกับอาวุธ เช่น บาดแผลอาวุธปืนลูกโคด พิสูจน์ผู้ยิงจากเกลียวที่ปรากฏบนกระสุน อาวุธมีดจากประเมินจากความกว้างและความลึกของบาดแผลเทียบกับอาวุธ หรือในกรณีเสียชีวิตจากการกระทำชำเรา ก็อาจพิสูจน์ผู้กระทำความผิดจากคราบอสุจิในช่องคลอดผู้ตาย ส่วนประเด็นที่เกี่ยวข้องกับจุดประสงค์ตามกฎหมายนี้คือการชันสูตรศพในการเสียชีวิตจากโรคติดต่อร้ายแรง โรคที่เกิดจากภัยของโรงงานอุตสาหกรรมหรือในปัจจุบันการชันสูตรพลิกศพอาจถูกร้องขอ เมื่อมีการตายก็เกี่ยวข้องกับความเจ็บป่วยหรือมีการรักษาพยาบาลและญาติอาจเกิดความสงสัย ว่าอาจจะเกิดจากความบกพร่องของขบวนการรักษาพยาบาลจะมีมากขึ้น ซึ่งจะเป็นการยากที่แพทย์ธรรมดาคะประเมินได้ กระบวนการชันสูตรพลิกศพ แพทย์นิติเวชและแพทย์พยาธิวิทยาจึงมีความสำคัญมาก

4.2.5 กรณีที่ต้องมีการไต่สวนการตาย

การที่กฎหมายกำหนดให้มีการไต่สวนชันสูตรพลิกศพขึ้นเป็นกรณีพิเศษเพิ่มเติมจากการชันสูตรพลิกศพโดยทั่วไปนั้น จุดประสงค์ที่สำคัญก็เพื่อ

1) คຸ້ມครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐอาศัยอำนาจที่มีตามกฎหมายทำร้ายหรือทำการฆาตกรรมบุคคลอื่นใด โดยอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือเพื่อให้เกิดความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม โดยสามารถตรวจสอบได้ว่าการตายของบุคคลที่เกิดขึ้นในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่นั้น เกิดขึ้นเนื่องจากสาเหตุใด มีความเกี่ยวข้องกับเจ้าพนักงานผู้ทำการควบคุมในขณะนั้นหรือไม่

2) คຸ້ມครองการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะป้องกันปราบปรามกระทำผิดกฎหมายเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมซึ่งเจ้าหน้าที่ดังกล่าวควรจะได้รับหลักประกันด้วยว่า ในการปฏิบัติการตามหน้าที่โดยชอบนั้น หากก่อให้เกิดการตายขึ้นเจ้าหน้าที่ผู้นั้นก็ควรได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายว่ามีได้กระทำความผิดแต่อย่างใดเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานแก่เจ้าหน้าที่อีกทางหนึ่งด้วย

ดังนั้น การดำเนินการในส่วนของการไต่สวนชันสูตรพลิกศพเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างแท้จริง ก็จำต้องรักษาไว้ซึ่งความสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิของประชาชนกับหลักประกันด้านขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐด้วย⁴²

โดยในเรื่องนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสาม บัญญัติไว้ว่า

“มาตรา 150 วรรคสาม ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ เมื่อได้มีการชันสูตรพลิกศพแล้ว ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพไปยังพนักงานอัยการ ให้พนักงานอัยการทำคำร้องขอต่อศาลชั้นต้นแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ ให้ทำการไต่สวนและทำคำสั่งแสดงว่าผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด และถึงเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย ถ้าตายโดยคนทำร้ายให้กล่าวว่าใครเป็นผู้กระทำร้ายเท่าที่จะทราบได้”

จากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสาม ดังกล่าวพบได้ว่า กรณีที่จะต้องทำการไต่สวนชันสูตรพลิกศพนั้น ได้แก่

1. กรณีที่ความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือเดิมเรียกว่า วิสามัญฆาตกรรม ซึ่งหากเจ้าพนักงานจะกระทำการตามกรณีนี้ได้

⁴² กุลพล พลวัน , “การชันสูตรพลิกศพในคดีวิสามัญฆาตกรรม” , วารสารอัยการ (ปีที่ 3 ฉบับที่ 33 กันยายน 2533) . หน้า 27.

จะต้องมีเหตุที่อ้างได้ว่าตนได้กระทำตามหน้าที่ราชการและเป็นหน้าที่ราชที่ชอบด้วยกฎหมาย ประกอบต้องเป็นการกระทำเพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่นเท่านั้น จึงจะถือว่ากฎหมายอนุญาตให้กระทำได้โดยไม่ผิดกฎหมาย

สำหรับกรณีดังกล่าว นอกจากจะต้องมีการชันสูตรพลิกศพธรรมดาเช่นการตายโดยผิดธรรมชาติอื่น ๆ ตามมาตรา 148 แล้ว ยังจะต้องมีการไต่สวนชันสูตรพลิกศพในชั้นศาลอีกชั้นตอนหนึ่ง เหตุผลที่กฎหมายกำหนดวิธีการไต่สวนไว้อีกชั้นหนึ่ง ก็เพื่อจะคุ้มครองผู้ตายที่ถูกกระทำให้อถึงแก่ความตายเนื่องจากการกระทำของเจ้าพนักงาน โดยมุ่งหมายที่จะค้นหาความจริงในระหว่างเจ้าพนักงานกับผู้ตายว่า เป็นไปโดยชอบหรือไม่ประการใด ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานโดยศาลอีกชั้นหนึ่งนั่นเอง

2. กรณีที่ตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่

การตายที่อยู่ในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานนั้น จะเกิดจากการกระทำของ เจ้าพนักงานที่เรียกว่าวิสามัญฆาตกรรมหรือไม่ก็ตามหรือเกิดจากการตายผิดธรรมชาติโดยเหตุอื่น เช่น ฆ่าตัวเองโดยผูกคอตายในห้องขัง ถูกสัตว์กัดตายในเรือนจำ หรือแม้จะตายโดยธรรมชาติ เช่น เส้นโลหิตแตกตายในเรือนจำก็ต้องมีการไต่สวนทั้งสิ้น⁴³

สำหรับการตายที่อยู่ในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานนั้นจะมีความหมายแค่ไหน เพียงใด คงจะต้องนำนิยามของคำว่า “ควบคุม” ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(21) มาพิจารณาประกอบด้วย ดังนี้

มาตรา 2 (21) “ควบคุม” หมายความว่า การคุมหรือขังผู้ถูกจับโดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในระหว่างสืบสวนและสอบสวน

สืบเนื่องจากบทบัญญัติในมาตราดังกล่าว ทำให้ในระยะแรก ๆ มีนักกฎหมายบางท่านเห็นว่า ต้องแปลตามคำนิยามตรงตามตัวบทในมาตรา 2 (21) โดยอธิบายว่า การตายในกรณีดังกล่าวควรจะหมายถึงเฉพาะ การตายในระหว่างการคุมหรือขังโดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในระหว่างสืบสวนและสอบสวนเท่านั้น หากผู้ตายตายในขณะที่เป็นจำเลย ซึ่งเป็นกรณีที่ไม่มี การสืบสวนสอบสวนแล้ว เพราะเหตุว่าถูกฟ้องเป็นจำเลยแล้ว หรือศาลได้พิพากษาจำคุกไปแล้ว จึงไม่จำเป็นต้องทำการชันสูตรพลิกศพและไต่สวนตามมาตรา 150 อีก โดยให้เหตุผลว่า การตายของนักโทษนั้นเป็นเรื่องธรรมดา ถ้าจะต้องทำการชันสูตรพลิกศพและขอให้ศาลไต่สวนตามมาตรา 150 แล้ว จะทำกันไม่ไหว คอยสังเวยเรื่องชันสูตรพลิกศพเท่านั้น จึงเห็นว่าคำว่า “ควบคุม” ในมาตรา 148 และ 150

⁴³ วุฒิ กราววุฒิ “การชันสูตรพลิกศพ “,จุลพาฬ (ปีที่ 28 เล่มที่ 5 กันยายน-ตุลาคม 2524). หน้า 54.

น่าจะมีความหมายตามคำนิยามในมาตรา 2 (21)⁴⁴ ไม่ว่าจะเป็นการตายขณะอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานในชั้นใด หากอยู่ในระหว่างควบคุมของเจ้าพนักงานและตายลงแล้ว จะต้องทำการชันสูตรพลิกศพและได้ส่วนตามมาตรา 150 เหมือนกันทั้งสิ้น⁴⁵ ซึ่งเรื่องนี้ มีนักกฎหมายบางท่านได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า หากระลึกว่าผู้ต้องควบคุมหรือต้องโทษมีฐานะอย่างเดียวกัน คือ ขาดอิสรภาพอยู่ได้อ่านาจนบังคับของเจ้าหน้าที่ สภาพไม่ต่างกันเลย จะต่างกันเพียงสถานที่และลำดับชั้นของหน่วยราชการเท่านั้น เหตุใดความตายในเรือนจำหรือสถานกักขังจึงจะไม่ได้รับความเป็นธรรมบ้าง⁴⁶

ต่อมาได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาตัดสิน ตามความเห็นของฝ่ายหลังนี้ คือ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 106/2501 (ประชุมใหญ่) วินิจฉัยว่า แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (21) จะอธิบายคำว่า “ควบคุม” หมายความว่า การควบคุมหรือกักขัง ผู้ถูกจับโดยพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจในระหว่างสืบสวนและสอบสวนก็จริงอยู่ แต่มิได้ยุติเพียงเท่านั้น เพราะปรากฏข้อยกเว้นตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1 ว่า ในประมวลกฎหมายนี้ ถ้าคำใดมีคำอธิบายไว้แล้ว ให้ถือตามความหมายดังอธิบายไว้ เว้นแต่ข้อความใดในดวงบทจะขัดกับคำอธิบายนั้น เมื่อพิจารณาความในมาตรา 148 กับ 150 จะเห็นว่าเป็นบทที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมใหม่ คือนอกจากชันสูตรพลิกศพเนื่องจากแน่ชัดหรือสงสัยว่าบุคคลใดตายโดยผิดธรรมชาติของเดิมแล้ว ยังเพิ่มให้ต้องชันสูตรพลิกศพบุคคลที่ตายในระหว่างอยู่ในควบคุมของเจ้าพนักงานอีกด้วย แล้วกำหนดวิธีการไว้เป็นพิเศษสำหรับกรณีเช่นนี้ในมาตรา 150 เพื่อป้องกันมิให้ผู้นั้นตายไปด้วยอาการที่ไม่สมควร จึงบัญญัติให้ศาลทำการไต่สวนและทำคำสั่งแสดงว่า ผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด และถึงเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย ถ้าตายโดยคนทำร้าย ให้กล่าวหาว่าใครเป็นผู้กระทำร้ายเท่าที่จะทราบได้ ดังนี้จะเห็นความประสงค์ของกฎหมายว่า ไม่จำกัดแต่การตายที่เกิดขึ้นในระหว่างสืบสวนและสอบสวนเท่านั้น ศาลฎีกาโดยที่ประชุมใหญ่มีมติว่า เมื่อผู้ถูกควบคุม กักขังอยู่ในเรือนจำตายลง ก็ถือว่าตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ชอบที่ศาลจะต้องทำการไต่สวนและมีคำสั่งตามบทบัญญัติของกฎหมายที่กล่าวไว้แล้วในข้างต้น ปัญหาในข้อนี้จึงได้ยุติในที่สุด

⁴⁴ อร่าม หุตางกูร, “การชันสูตรพลิกศพ”, บทบัญญัติ: 112

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน

⁴⁶ เสถียร ลิมปิษเฐียร, “คำสั่งศาลในคดีชันสูตรพลิกศพ” ดุลพาห (ปีที่ 4 เล่มที่ 11 พฤศจิกายน

4.2.6 กระบวนการไต่สวนการตาย

การชันสูตรพลิกศพในกรณีการตายที่เกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือ ตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่(การชันสูตรพลิกศพแบบวิสามัญ) ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ ผู้เกี่ยวข้อง 4 ฝ่าย ได้แก่ พนักงานสอบสวนร่วมกับแพทย์ รวม 2 ฝ่าย ตามแบบสามัญแล้วก็ยังมีพนักงานอัยการและศาลอีก 2 ฝ่าย วิธีการชันสูตรพลิกศพกรณีดังกล่าวได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงหลายครั้ง เดิมทีเมื่อต้องชันสูตรตามแบบวิสามัญ จะต้องมีหน้าที่ทั้ง 4 ฝ่ายเดิมทางไปชันสูตรที่ศพนั้นตั้งอยู่ แล้วมีการแก้ไขกฎหมายโดยให้ทำการไต่สวนที่ศาล ต่อมาตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 333 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 แก้ไขโดยกำหนดให้พนักงานสอบสวน แพทย์ ร่วมกับ พนักงานอัยการ รวม 3 ฝ่าย ไปชันสูตรที่ศพอยู่ โดยศาลไม่ต้องเกี่ยวข้องในการชันสูตรแต่ประการใด ปัจจุบันตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่12) พ.ศ. 2523 มาตรา 3 แก้ไขมาตรา 150 กลับให้มีการไต่สวนการชันสูตรพลิกศพอีก ซึ่งเหตุผลตามหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัตินี้อ้างว่าเจ้าพนักงานที่มีอำนาจตามกฎหมายบางแห่ง ได้ใช้ตำแหน่งหน้าที่ในทางมิชอบ เช่น เมื่อถึงราษฎรตายหรือทำร้ายราษฎรถึงแก่ความตายแล้วมักจะทำเป็นเรื่องวิสามัญฆาตกรรมและสรุปสำนวนส่งอธิบดีกรมอัยการวินิจฉัย โดยไม่ต้องให้ศาลทำการไต่สวนก่อนก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นแก่ผู้ตาย ซึ่งญาติผู้ตายไม่สามารถนำพยานเข้าสืบเป็นการให้อำนาจพนักงานสอบสวนมากเกินไป

บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับวิธีการไต่สวนชันสูตรพลิกศพนั้น ได้แก่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสาม ถึงวรรคแปด ซึ่งบัญญัติไว้ดังนี้

“มาตรา 150 วรรคสาม ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ เมื่อได้มีการชันสูตรพลิกศพแล้ว ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพไปยังพนักงานอัยการ ให้พนักงานอัยการทำคำร้องขอต่อศาลชั้นต้นแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ ให้ทำการไต่สวนและทำคำสั่งแสดงว่าผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด และถึงเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย ถ้าตายโดยคนทำร้ายให้กล่าวว่าใครเป็นผู้กระทำร้ายเท่าที่จะทราบได้

วรรคสี่ ในการไต่สวน ให้ศาลปิดประกาศแจ้งกำหนดวันที่จะทำการไต่สวนไว้ที่ศาลก่อนวันทำการไต่สวนไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน และให้พนักงานอัยการนำพยานหลักฐานทั้งปวงที่แสดงถึงการตายดังกล่าวในวรรคก่อนมาสืบ

วรรคห้า เมื่อศาลได้ปิดประกาศแจ้งกำหนดวันที่จะทำการไต่สวนแล้ว และก่อนการไต่สวนเสร็จสิ้น สามปี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาลผู้ตาย มีสิทธิยื่น

คำร้องต่อศาลขอเข้ามาซักถามพยานที่พนักงานอัยการนำสืบ และนำสืบพยานอื่นได้ด้วย เพื่อการนี้ให้มีสิทธิแต่งตั้งทนายความให้ดำเนินการแทนได้ เพื่อประโยชน์ในการนี้ให้พนักงานอัยการแจ้งกำหนดการไต่สวนไปให้บุคคลดังกล่าวแล้วคนหนึ่งคนใดทราบเท่าที่สามารถจะทำได้

วรรคหก เมื่อศาลเห็นสมควร เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลจะเรียกพยานที่นำสืบเพิ่มเติม หรือเรียกพยานอื่นมาสืบก็ได้

วรรคเจ็ด คำสั่งของศาลตามมาตรานี้ให้ถึงที่สุด แต่ไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิฟ้องร้องและการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล หากพนักงานอัยการหรือบุคคลอื่นได้ฟ้องหรือจะฟ้องคดีเกี่ยวกับการตายนั้น

วรรคแปด เมื่อศาลได้มีคำสั่งแล้ว ให้ส่งสำเนาการไต่สวนของศาลไปยังพนักงานอัยการเพื่อส่งให้แก่พนักงานสอบสวนดำเนินการต่อไป ตามแต่กรณี”

จากบทบัญญัตินี้จะเห็นได้ว่า เมื่อปรากฏกรณีที่จะต้องมีการไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพดังกล่าวในข้างต้นแล้ว ก็จะมีกระบวนการซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) เจ้าพนักงานสอบสวนทำการชันสูตรพลิกศพ และสอบสวนคดีอาญา

ในทางปฏิบัติ เมื่อพนักงานสอบสวนได้รับแจ้งเหตุว่ามีการตายเกิดขึ้น โดยในขณะนั้นอาจยังไม่ทราบว่ามีการตายโดยผิดธรรมชาติต่างๆ ไป หรือเป็นการตายโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรืออยู่ระหว่างการควบคุมของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ พนักงานสอบสวนกับแพทย์เป็นผู้ไปร่วมชันสูตรพลิกศพยังสถานที่ที่พบศพ เมื่อชันสูตรเสร็จแล้ว ก็จะทำการรายงานการชันสูตรพลิกศพขึ้นหากปรากฏว่าเป็นการตายเนื่องจากการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ก็จะปิดสำนวนชันสูตรพลิกศพรายนั้นยังไม่ได้ พนักงานสอบสวนต้องส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพไปยังพนักงานอัยการให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาล เพื่อให้ศาลทำการไต่สวนและมีคำสั่งต่อไปและขณะเดียวกันเจ้าพนักงานสอบสวนก็ทำหน้าที่สอบสวนคดีอาญาในคดีนั้นไปด้วย

2) ส่งสำนวนการชันสูตรพลิกศพไปยังพนักงานอัยการ

เมื่อพนักงานสอบสวนทำการชันสูตรพลิกศพในขั้นต้นเสร็จแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องส่งสำนวนการชันสูตรพลิกศพนั้นไปยังพนักงานอัยการ เพื่อให้พนักงานอัยการทำคำร้องของต่อศาลขึ้นต้นแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ เพื่อให้ศาลไต่สวนและมีคำสั่งต่อไป ซึ่งเรื่องดังกล่าวกรมตำรวจได้เคยมีหนังสือบันทึกข้อความ ค่วนมาก ที่ 0503(ส)/22778 ลงวันที่ 10 กันยายน 2523 เรื่องกำชับการปฏิบัติในการสอบสวนชันสูตรพลิกศพ แจ้งไปยังหน่วยงานต่างๆ ในกรมตำรวจเพื่อให้ทราบถึงแนวทางปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ถูกแก้ไขใหม่ ซึ่งมีผลใช้

บังคับตั้งแต่วันที่ 26 กรกฎาคม 2523 เป็นต้นไป โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการชั้นสูตรพลิกศพในกรณีที่มีการตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่เปลี่ยนแปลงไปโดยพนักงานสอบสวนต้องส่งสำนวนชั้นสูตรพลิกศพให้พนักงานอัยการทำการร้องขอต่อศาลชั้นต้นแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ ให้ทำการไต่สวนและทำคำสั่งแทนการให้พนักงานอัยการร่วมการชั้นสูตรพลิกศพ ซึ่งเคยปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 เดิมก่อนแก้ไข⁴⁷

ส่วนพนักงานอัยการที่รับสำนวนชั้นสูตรพลิกศพโดยปกติจะเป็นพนักงานอัยการประจำศาลแขวงจังหวัดถ้าจังหวัดใดไม่มีศาลแขวงก็จะส่งแก่พนักงานอัยการจังหวัดที่เกิดเหตุสำหรับในส่วนกลางก็จะส่งพนักงานอัยการประจำศาลแขวงกองคดีแขวงแห่งท้องที่นครบาลนั้นๆ⁴⁸

3) พนักงานอัยการทำการร้องขอต่อศาลชั้นต้นแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่

เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนการชั้นสูตรพลิกศพแล้ว ก็จะดำเนินการตรวจสอบสำนวนการสอบสวนนั้นเสียก่อนว่าครบถ้วนและถูกต้องหรือไม่ เมื่อเห็นว่าเป็นการถูกต้องแล้วพนักงานอัยการก็จะยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ ให้ทำการไต่สวนและทำคำสั่งตาม มาตรา 150 วรรคสาม ซึ่งคำว่าศาลชั้นต้นในที่นี้ หมายถึง ศาลแขวงในท้องที่นั้น แต่ถ้าเป็นกรณีไม่มีศาลแขวงก็ต้องทำการร้องต่อศาลจังหวัด⁴⁹ คำร้องดังกล่าวนี้เป็นคำร้องขอฝ่ายเดียว ไม่มีผู้ต้องหาหรือจำเลยคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง สำหรับข้อความที่ขอให้ศาลทำคำสั่งนั้น ในชั้นนี้มิได้ขอให้ศาลทำคำสั่งแสดงว่า ผู้ใดกระทำความผิดหรือไม่อย่างไร จึงไม่ควรเขียนคำร้องให้ผู้กมัตตัว ควรเขียนเฉพาะข้อความที่จะขอให้ศาลทำคำสั่งเท่านั้น ไม่ต้องอ้างว่าเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย เพราะหากอัยการสูงสุดมีคำสั่งให้ฟ้อง จะเป็นการแย้งกันในตัว⁵⁰

สำหรับในการไต่สวนนั้น ศาลต้องปิดประกาศแจ้งกำหนดวันที่จะทำการไต่สวนไว้ที่ศาล ก่อนวันทำการไต่สวนไม่น้อยกว่า 15 วัน โดยพนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องแจ้งกำหนดไต่สวนของศาลไปยังสามี ภริยา บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลของผู้ตายคนใด

⁴⁷ คณะทำงานพิจารณาปรับปรุงพัฒนางานสอบสวนคดีอาญา, คู่มือพนักงานสอบสวน (กรุงเทพมหานคร: กรมตำรวจ, 2532). หน้า 1.

⁴⁸ สมพร พรหมพิตร, คู่มือวิสามัญฆาตกรรม. หน้า 23.

⁴⁹ วิสูตร ฟองศิริไพบูลย์, การชั้นสูตรพลิกศพ (กรุงเทพมหานคร: โดยการศึกษานิติเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล, 2531). หน้า 57.

⁵⁰ สนิท สนั่นศิลป์ และบุญร่วม เทียมจันทร์ คู่มือคดีวิสามัญฆาตกรรม (กรุงเทพมหานคร: แสงสุทธิการพิมพ์, 2527). หน้า 12.

คนหนึ่งให้ทราบเท่าที่จะสามารถกระทำได้ ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลขอเข้ามาซักถามพยานที่พนักงานอัยการนำสืบได้ รวมทั้งมีสิทธินำพยานหลักฐานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตายเข้ามาสืบได้ด้วย โดยมีสิทธิแต่งตั้งทนายความให้ดำเนินการแทนได้ และในการนี้ถ้าศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลจะเรียกพยานที่นำสืบแล้วมาสืบเพิ่มเติมหรือเรียกพยานอื่นมาสืบก็ได้

1) ศาลชั้นต้นทำการไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพ

การทำการไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพในชั้นศาลนี้ แบ่งออกเป็นขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1

เมื่อศาลรับคำร้องแล้ว จะสั่งให้นัดไต่สวน และปิดประกาศนัดวันไต่สวนไว้ที่ศาลก่อนวันทำการไต่สวนไม่น้อยกว่า 15 วัน เพื่อให้ญาติหรือผู้เกี่ยวข้องกับผู้ตายได้ทราบ และดำเนินการยื่นคำร้องต่อศาลขอเข้ามาซักถามพยานที่พนักงานอัยการนำสืบในวันไต่สวนหรือแต่งตั้งทนายมาซักถามก็ได้

ขั้นตอนที่ 2

พนักงานอัยการจะจัดทำบัญชีระบุพยานที่จะนำไปไต่สวนในวาระนัดไต่สวนของศาล พร้อมทำหนังสือแจ้งให้สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาลของผู้ตายทราบวันนัดไต่สวนของศาลด้วย

จากนั้นพนักงานอัยการก็จะยื่นคำร้องขอหมายเรียกพยานพร้อมบัญชีระบุพยานต่อศาล และเมื่ออัยการได้รับหมายเรียกพยานจากศาลแล้ว ก็จะมีหนังสือนำส่งหมายเรียกนั้นให้แก่พนักงานสอบสวนเพื่อจัดการส่งให้แก่พยานตามหมายเรียกและกำชับให้พนักงานสอบสวนแจ้งผลการส่งหมายเรียกก่อนวันนัดไต่สวนด้วย

ขั้นตอนที่ 3

ในวันไต่สวนพนักงานอัยการจะนำพยานหลักฐานทั้งปวงมาแสดงต่อศาล ซึ่งพยานดังกล่าวอาจเป็นพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ ใดๆ ก็ได้ ที่จะทำให้ศาลเชื่อและมีคำสั่งแสดงว่า ผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด เหตุและพฤติการณ์ที่ตายเป็นอย่างไร ถ้าเป็นการตายโดยคนทำร้ายก็ต้องแสดงต่อศาล เพื่อศาลจะได้มีคำสั่งในเรื่องนี้เช่นกัน ซึ่งในวันนี้หากญาติหรือผู้เกี่ยวข้องกับผู้ตายซึ่งได้รับทราบวันนัดไต่สวนแล้ว ไม่คิดใจมาซักถามหรือมิได้แต่งตั้งทนายมาซักถามพยานของพนักงานอัยการ การไต่สวนดังกล่าวก็ถือเป็นการไต่สวนฝ่ายเดียว ใช้เวลาไม่นานนัก แต่หากบุคคลดังกล่าวคิดใจหรือสงสัยถึงสาเหตุการตาย ก็จะมาซักถามพยานของพนักงานอัยการหรือแต่งตั้งทนายเข้ามา ซึ่งประเด็นที่พยานของพนักงานอัยการถูกซักถามหรือถามค้าน ก็จะ

เป็นประเด็นที่ว่าผู้ตายถูกทำร้ายข้างเดียว หรือการกระทำของเจ้าพนักงานมิใช่การกระทำตามหน้าที่ หรือมิได้เป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย

ในเรื่องของการซักถามพยานที่พนักงานอัยการนำมาสืบนี้ปัญหามีอยู่ว่าจะซักถามกัน ในรูปใดเพราะมีความเห็นไม่ตรงกันอยู่ นักกฎหมายฝ่ายหนึ่งเห็นว่าควรซักถามกันตามหลักธรรมดา คือ เมื่อพนักงานอัยการถามเสร็จ ผู้เข้าซักถาม ถามอย่างถามค้านแล้วพนักงานอัยการถามถึงได้ แต่นักกฎหมายอีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าเมื่อกฎหมายใช้คำว่า “ซักถาม” ก็น่าจะหมายถึง การซักถามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 117 และ 118 ซึ่งถามนำไม่ได้และหากไม่ใช่เป็นการถามค้าน พนักงานอัยการก็จะถามถึงไม่ได้ ปัญหาในข้อนี้เคยมีผู้ให้ความเห็นว่ากระบวนการพิจารณาว่าด้วยการ ชันสูตรพลิกศพ โดยทางศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคห้า นั้น เป็นการไต่สวน ซึ่งพนักงานอัยการเป็นผู้นำพยานมาสืบก็ดี หรือญาติของผู้ตายที่เข้ามาซักถามก็ดี หากได้มีฝ่ายใดเป็นคู่ความหรือเป็นโจทก์ จำเลยซึ่งกันและกันไม่แต่เป็นกระบวนการพิจารณาของศาล ซึ่งกฎหมายได้บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองผู้ตายที่ตายเนื่องจากการกระทำของเจ้าพนักงาน หรืออยู่ใน ความควบคุมของเจ้าพนักงาน โดยมุ่งหมายที่จะค้นหาความจริงในระหว่างเจ้าพนักงานกับผู้ตายว่า ได้เป็นไปโดยชอบธรรมหรือไม่ประการใด ฉะนั้น บุคคลที่เป็นฝ่ายในเรื่องนี้ที่แท้จริงก็คือเจ้าพนักงาน ฝ่ายหนึ่งและผู้ตายอีกฝ่ายหนึ่งนั่นเอง สำหรับพนักงานฝ่ายอัยการนั้นไม่ได้เป็นฝ่ายใด เป็นเพียง บุคคลที่กฎหมายกำหนดหน้าที่ให้เป็นผู้นำพยานมาสืบให้ศาลเห็นความจริง ส่วนทางฝ่ายผู้ตายนั้น กฎหมายก็เปิดโอกาสให้สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาลของ ผู้ตาย มาซักถามพยานที่พนักงานอัยการนำมาสืบได้ หรือจะนำพยานอื่นมาสืบได้ด้วย ฉะนั้นใน การซักถามพยานของพนักงานอัยการก็ดี และทางฝ่ายญาติผู้ตายก็ดี จึงไม่น่าจะถือว่าเป็นคู่ความที่ พิพาทกันในศาล หากแต่เป็นกรณีที่ต่างฝ่ายต่างช่วยกันนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ฉะนั้นเพื่อให้ศาล ค้นหาความจริงในเรื่องที่เกิดขึ้นได้ บุคคลเหล่านี้ชอบที่จะถามพยานด้วยคำถามใดๆ ก็ได้ หาก คำถามนั้นเป็นคำถามเพื่อที่จะพิสูจน์ความจริงในการตายนั้น⁵¹

ขั้นตอนที่ 4

เมื่อศาลทำการไต่สวนพยานของพนักงานอัยการ พยานของญาติผู้ตาย (ถ้ามี) หรือพยาน อื่นที่ศาลเรียกมาสืบหมดแล้ว ศาลก็จะจดยางานกระบวนการพิจารณาและนัดฟังคำสั่งต่อไป ใน ส่วนของการจัดทำคำสั่งไต่สวนการชันสูตรพลิกศพที่ใช้แบบพิมพ์เกี่ยวกับการจัดทำคำพิพากษา นั้นก็คือ แบบพิมพ์เบอร์ 30 เพียงแต่แก้คำว่า “คำพิพากษา” เป็นคำว่า “คำสั่งไต่สวนชันสูตรพลิก ศพ”

⁵¹ อร่าม หุตางกูร, “การชันสูตรพลิกศพ”. บทบัญญัติ หน้า 116.

สำหรับในคำสั่งชั้นสูตรพลิกศพนั้น จะต้องประกอบด้วยข้อความที่มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ผู้ตายเป็นใคร หมายถึง ชื่อและนามสกุล
2. ตายที่ไหน หมายถึง สถานที่ตายหรือสถานที่เกิดเหตุตาย
3. เมื่อใด หมายถึง เวลาที่ตาย โดยคว่ำตายมานานแล้วเท่าใด
4. เหตุและพฤติการณ์ที่ตาย
5. หากเป็นกรณีถูกคนทำร้าย ให้ระบุว่าใครเป็นผู้ทำร้ายเท่าที่จะทราบได้

ในส่วน of คำสั่งศาลในข้อ 4 นั้น เมื่อดูเจตนารมณ์ตามมาตรา 150 วรรคสาม นี้แล้ว จะเห็นว่าสำหรับกรณีเหตุการณืและพฤติการณ์ที่ตายนัั้น ศาลจะต้องสั่งว่า การตายนัั้นเกิดขึ้นจากการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่หรือไม่ เช่น ตายเพราะขัดขวางการจับกุมขอเจ้าพนักงานที่ปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือฟังไม่แนชดว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือกรณีตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่เจ้าพนักงานผู้ควบคุมนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับการตายหรือไม่ แต่ศาลก็ไมควรมีคำสั่งว่า เจ้าพนักงานนั้นได้กระทำความผิดทางอาญาหรือไม่ เพราะเป็นอำนาจหน้าที่ของอัยการสูงสุดโดยเฉพาะ⁵² ในกรณีนี้ ศาลไมควรรชีخاذในเรื่องไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพนี้ในรูปของคำพิพากษาว่า ใครผิด ไมผิด ประการใด โดยให้กล่าวในลักษณะกลางๆ ทั้งนี้หากชี้ไปว่าผิดหรือไม่ผิดแล้ว จะเป็นการลำบากต่อโจทก์และจำเลยซึ่งจะฟ้องร้องกันภายหลัง จึงเห็นได้ว่า การทำคำสั่งของศาลนี้ หลักการที่ศาลจะต้องแสดงถึงก็เช่นเดียวกับการทำการชันสูตรพลิกศพทั่วๆ ไปในชั้นต้นตามมาตรา 154 นั้นเอง⁵³

มีข้อสังเกตประการหนึ่งเกี่ยวกับการทำคำสั่งของศาลซึ่งเกี่ยวกับเหตุและพฤติการณ์ที่ตายว่า มีความจำเป็นหรือควรเขียนไว้ในคำสั่งด้วยหรือไม่ ในเมื่อพยานของพนักงานอัยการกับพยานของผู้เข้าชกถาม ต่างนำสืบกันไปคนละอย่าง อันนี้เห็นว่าเป็นการจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะกฎหมายได้เขียนไว้ชัดเจน ไม่มีทางที่จะดเว้นเสียได้ แม้ว่าพยานของพนักงานอัยการกับพยานของฝ่ายญาติผู้ตาย จะนำสืบไปคนละอย่าง ศาลก็ต้องวินิจฉัยไปทางใดทางหนึ่ง เมื่อเห็นว่าพยานที่น่าสืบมาแล้วยังไม่เพียงพอ ศาลจะเรียกพยานที่สืบมาแล้วมาสืบเพิ่มเติม หรือเรียกพยานอื่นมาสืบก็ได้

ในส่วน of คำสั่งศาลในเรื่องการไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 นี้ บทบัญญัติในวรรคเจ็ดกำหนดให้คำสั่งศาลตามมาตรานี้ให้ถึงที่สุด คือไม่สามารถที่จะอุทธรณ์ฎีกาต่อไปได้ แต่ไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิฟ้องร้องและพิจารณา

⁵² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 วรรคท้าย.

⁵³ อร่าม หุตางกูร, “การชันสูตรพลิกศพ”, *บทบัญญัติ*, หน้า 117.

คดีของศาล หากพนักงานอัยการหรือบุคคลอื่นได้ฟ้องหรือจะฟ้องคดีเกี่ยวกับการตายนั้น ทั้งนี้จึงหมายความว่าถึงที่สุดเฉพาะคำสั่งไต่สวนการชันสูตรพลิกศพเท่านั้น

5) ศาลส่งสำนวนการไต่สวนไปยังพนักงานอัยการ

ภายหลังศาลอ่านคำสั่งให้พนักงานอัยการ(ผู้ร้อง) และญาติผู้ตายฟังแล้ว ก็จะสั่งให้เจ้าหน้าที่ธุรการจัดทำหนังสือส่งสำนวนการไต่สวนไปให้พนักงานอัยการ โดยในที่นี้ศาลจะต้องส่งสำนวนไต่สวนของศาลไปทั้งเล่ม คือ ตั้งแต่หน้าปกสื่อน้ำตาลไปจนถึงแผ่นสุดท้ายที่เป็นปกหลังสื่อน้ำตาล ศาลเก็บแต่เพียงสำเนาคำสั่งการไต่สวนกับสำเนานำส่งการที่กฎหมายให้ส่งไปทั้งสำนวนก็เพื่อประโยชน์ของอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาราชการแทน จะได้ทราบรายละเอียดตั้งแต่ใจความตามคำร้องว่าอ้างพยานไว้กี่ปาก ขอบหมายเรียกกี่ปาก นำพยานเข้าสืบจริงกี่ปาก งดสืบพยานกี่ปาก ญาติผู้ตายยื่นคำร้องประการใด นำสืบกี่ปาก ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่ศาลอาจใช้เป็นหลักในการมีคำสั่ง⁵⁴ อันจะส่งผลให้เกิดความสะดวกและความเป็นธรรมต่อการทำคำสั่งในเรื่องดังกล่าวแก่อัยการสูงสุด หรือผู้รักษาราชการแทนต่อไป

6) พนักงานอัยการส่งสำนวนการไต่สวนคืนให้เจ้าพนักงานสอบสวน

เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนการไต่สวนแล้ว ต้องส่งสำนวนดังกล่าวคืนให้พนักงานสอบสวนดำเนินการต่อไป ซึ่งพนักงานสอบสวนจะนำสำนวนการไต่สวนการชันสูตรพลิกศพรวมเข้าไว้กับสำนวนการสอบสวน กล่าวคือ พนักงานสอบสวนจะถือเป็นหลักฐานที่พิจารณาว่ามีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้นหรือไม่ เพื่อที่จะดำเนินการในขั้นตอนต่อไป เมื่อพนักงานสอบสวนได้รับสำนวนคืนจากพนักงานอัยการแล้วจะต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้⁵⁵

(1) ถ้าตามสำนวนชันสูตรพลิกศพ และสำนวนการไต่สวนของศาลปรากฏว่าความตายมิได้เป็นผลแห่งการกระทำความผิดอาญา เช่น ผู้ตายได้ฆ่าตัวตายในระหว่างการควบคุมของเจ้าพนักงาน กรณีนี้ต้องส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพและสำนวนการไต่สวนของศาลไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องที่ที่มีการชันสูตรพลิกศพนั้นหรือหากเกิดในเขตกรุงเทพมหานครก็ให้เสนอสำนวนชันสูตรพลิกศพในกรณีดังกล่าวข้างต้นไปยังผู้บัญชาการตำรวจนครบาลเพื่อส่งไปยังผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครต่อไป เป็นไปตามระเบียบกรมตำรวจ ว่าด้วยอำนาจและหน้าที่ในการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2537 ข้อ 322⁵⁶ เพราะในกรณีเช่นนี้ มิใช่คดีฆาตกรรมจึงไม่มีการสอบสวน

⁵⁴ วุฒิ คราววุฒิ, “การชันสูตรพลิกศพ”, ดุลพาห. หน้า 62.

⁵⁵ สนธิ สนั่นศิลป์ และบุญร่วม เทียนจันทร์. คู่มือคดีวิสามัญฆาตกรรม. หน้า 15.

⁵⁶ ทวี ดาตะยานนท์. ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ฉบับปรับปรุงใหม่ พ.ศ. 2540. หน้า 315.

ความผิดทางอาญาอันเป็นผลให้ไม่มีผู้กระทำความผิดที่พนักงานสอบสวนจะมีความเห็นสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องคดี

สำหรับในกรณีที่มีการตายในระหว่างอยู่ในการควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ มีข้อสังเกตว่า ต้องยื่นคำร้องให้ศาลไต่สวนทุกเรื่องแต่จะสอบสวนความผิดทางอาญาและส่งสำเนาให้อัยการสูงสุดสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง เฉพาะเป็นคดีฆาตกรรมเท่านั้น⁵⁷

(2) ในกรณีการตายเป็นผลแห่งการกระทำความผิดอาญา ไม่ว่าผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบหรือไม่ ต้องส่งสำนวนการไต่สวนของศาลและสำนวนชั้นสูตรพลิกศพประกอบเป็นหลักฐานส่วนหนึ่งแห่งสำนวนสอบสวนคดีอาญา เพราะในกรณีนี้ต้องมีการสอบสวนคดีอาญาก่อน จึงจะทราบได้ว่ามีความผิดหรือไม่ ดังนั้นจึงต้องมีการสอบสวนคดีอาญาทุกเรื่อง และเมื่อพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนคดีอาญาเสร็จแล้ว จะต้องส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการผู้มีอำนาจสั่งคดีดังนี้

ก. คดีฆาตกรรมซึ่งผู้ตายถูกเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ฆ่าตายหรือตายในระหว่างอยู่ในการควบคุมของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ต้องส่งสำนวนไปยังอัยการสูงสุดเพื่อสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง การส่งสำนวนตามข้อนี้ตามระเบียบในส่วนภูมิภาค พนักงานสอบสวนต้องส่งผ่านผู้ว่าราชการจังหวัดโดยให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมีความเห็นสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องไปยังอัยการสูงสุด

กรณีการตายในระหว่างอยู่ในการควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ แต่เป็นคดีฆาตกรรมที่ผู้อื่นทำให้ตายโดยผู้ที่ทำให้ตายนั่นไม่ใช่เจ้าพนักงาน เช่น นักโทษด้วยกันฆ่ากันตายในเรือนจำ กรณีดังกล่าวก็ต้องส่งสำนวนไปยังอัยการสูงสุดสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องคดี โดยมีผู้ให้เหตุผลว่า การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 วรรคท้ายบัญญัติให้อำนาจการสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง “คดีฆาตกรรม” ตามมาตรานี้มี 2 กรณี คือ ในคดีฆาตกรรมซึ่งผู้ตายถูกเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ฆ่าตายประการหนึ่ง หรือ คดีฆาตกรรมซึ่งผู้ตายตายในระหว่างอยู่ในการควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่อีกประการหนึ่ง โดยหากเป็นคดีฆาตกรรมซึ่งผู้ตายตายในระหว่างอยู่ในการควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่แล้ว แม้จะเป็นการตายโดยถูกผู้อื่นซึ่งมิใช่เจ้าพนักงานฆ่าตายเช่น ถูกนักโทษด้วยกันฆ่าตายในเรือนจำ การสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องก็ต้องเป็นอำนาจของอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาราชการแทนเท่านั้น พนักงานอัยการอื่นไม่มีอำนาจสั่ง เพราะเป็นคดีฆาตกรรมที่เกิดขึ้นในระหว่างที่ผู้ตายอยู่ในการควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติ

⁵⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 วรรคท้าย.

ราชการ ตามหน้าที่เพราะกฎหมายต้องการให้ความคุ้มครองทั้งผู้ตายและผู้กระทำให้ตายโดยกำหนดวิธีการสอบสวนไว้ให้แตกต่างจากคดีอาญาธรรมดา⁵⁸ คือ ให้มีการไต่สวนการชันสูตรพลิกศพก่อน จึงจะสั่งสำนวนคดีอาญาได้ และถ้าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 วรรคท้าย ไม่ประสงค์จะให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาราชการแทน เป็นผู้สั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง เพราะถือว่าเป็นคดีฆาตกรรมธรรมดาแล้วก็ไม่จำเป็นต้องปฏิบัติสำหรับในกรณีการตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ไว้ด้วย

ข. ในกรณีอื่นนอกจากกรณีในข้อ ก. เช่น ปรากฏจากการไต่สวนของศาลการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวนว่า ผู้ทำให้ตายมิใช่เจ้าพนักงานที่อ้างต้องสำนวนไปยังพนักงานอัยการประจำศาลชั้นต้น แล้วแต่กรณี แต่ถ้าปรากฏว่า ผู้ทำให้ตายเป็นเจ้าพนักงาน แม้จะฟังได้ว่าการกระทำของเขามีใช่เป็นการปฏิบัติตามหน้าที่หรือไม่มีอำนาจกระทำการตามกฎหมาย แต่ถ้ามีการอ้างว่าเขาได้กระทำการตามหน้าที่ กรณีดังกล่าวก็ต้องส่งสำนวนไปยังอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาราชการแทน เพื่อสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องคดีต่อไป

สำหรับมูลเหตุการณืตายที่ปรากฏตามผลของสำนวนชันสูตรพลิกศพแม้ว่าตาย เพราะเหตุใด หรือคำสั่งไต่สวนชันสูตรพลิกศพจะแสดงเหตุและพฤติการณ์ที่ตายไว้ประการใดก็ตาม หลักฐานการชันสูตร ก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของการสอบสวนเท่านั้น ไม่ผูกมัดไปถึงสำนวนการสอบสวนทั้งหมด อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาราชการแทน ย่อมสามารถตรวจหลักฐานอื่น ๆ ในสำนวนการสอบสวนทั้งหมดโดยละเอียดและมีอำนาจหน้าที่สั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องเกี่ยวกับการกระทำผิดทางอาญานั้นได้

4.3 วิเคราะห์และเปรียบเทียบมาตรการตรวจสอบ ถ่วงดุลกรณีการตายของผู้ป่วยในความดูแลของแพทย์โดยการชันสูตรพลิกศพและมาตรการไต่สวนการตาย

4.3.1 ความหมายและความสำคัญของคำว่า “แพทย์” ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม

ก่อนที่จะศึกษาเกี่ยวกับความเห็นแพทย์ จึงจะต้องศึกษาและเข้าใจให้ถ่องแท้กับคำว่า “แพทย์” เสียก่อน ผู้ประกอบวิชาชีพด้านการแพทย์และสาธารณสุข หมายถึง บุคคลที่ได้ขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตประเภทต่างๆ ที่เกี่ยวกับการแพทย์และสาธารณสุข เช่น แพทย์ที่ได้ขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ก็ได้ชื่อว่า ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ทำนองเดียวกับพยาบาลหรือผดุงครรภ์ ก็ได้ชื่อว่า ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมการพยาบาลและการผดุงครรภ์ เภสัชกร ก็ได้ชื่อว่า ผู้ประกอบวิชาชีพเวชเภสัชกรรม ทันตแพทย์ก็ได้ชื่อว่า ผู้ประกอบ

⁵⁸ สนิท สนั่นศิลป์ และบุญร่วม เทียมจันทร์, คู่มือคดีวิสามัญฆาตกรรม, หน้า 16.

วิชาชีพทันตกรรม ส่วนนักกายภาพบำบัด นักเทคนิคการแพทย์ และผู้ประกอบโรคศิลปะการแพทย์แผนไทย ก็ได้ชื่อว่า ผู้ประกอบโรคศิลปะในสาขานั้นๆ

ตามพระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525 มาตรา 4 ได้ให้ความหมายของ “วิชาชีพเวชกรรม” ไว้ว่า หมายถึง วิชาชีพที่กระทำต่อมนุษย์เกี่ยวกับ การตรวจโรค การวินิจฉัยโรค การป้องกัน การผดุงครรภ์ การปรับสายตาด้วยเลนส์สัมผัส การแทงเข็มหรือการฝังเข็มเพื่อบำบัดโรคหรือเพื่อระงับความรู้สึก และหมายความรวมถึงการกระทำทางศัลยกรรม การใช้รังสี การฉีดยาหรือสาร การสอดใส่วัตถุใดๆเข้าไปในร่างกายเพื่อคุมกำเนิด การเสริมสวยและบำรุงร่างกายด้วย

“โรค” หมายความว่า ความเจ็บป่วย การบาดเจ็บ ความผิดปกติของร่างกายหรือจิตใจ และ หมายความรวมถึง อาการที่เกิดจากภาวะดังกล่าวด้วย

“ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม” หมายความว่า บุคคลซึ่งได้ขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมจากแพทยสภา จากความหมายดังกล่าว การประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามความหมายของกฎหมาย ได้แก่ การกระทำที่มีองค์ประกอบ 2 ประการคือ

1. เพื่อเป็นการกระทำต่อมนุษย์ หมายถึง การกระทำเกี่ยวกับมนุษย์ไม่ว่าจะกระทำโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ถือเป็นการกระทำต่อมนุษย์ สำหรับการกระทำต่อสัตว์ไม่ว่าจะเป็นการรักษาหรือการทดลองในสัตว์ ไม่เป็นการกระทำต่อมนุษย์ และการประกอบวิชาชีพของสัตวแพทย์จึงไม่อยู่ในการควบคุมของแพทยสภา

2. การกระทำนั้นต้องเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งดังต่อไปนี้

การตรวจโรค

การวินิจฉัยโรค

การบำบัดโรค

การป้องกันโรค

การผดุงครรภ์

การปรับสายตาด้วยเลนส์สัมผัส

การแทงเข็มหรือฝังเข็ม เพื่อบำบัดโรค หรือ เพื่อระงับความรู้สึก

การคุมกำเนิด ซึ่งเป็นการกระทำทางศัลยกรรม การใช้รังสี การฉีดยา หรือ สารโดยสอดใส่วัตถุใดๆ เข้าไปในร่างกาย

การเสริมสวย ที่มีการกระทำในลักษณะเดียวกันกับการคุมกำเนิดในข้อก่อนหน้า

การบำรุงร่างกายที่มีลักษณะเป็นการฉีดยา หรือสารเข้าไปในร่างกาย

จะเห็นได้ว่า การปฏิบัติงานในฐานะผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมซึ่งผู้ให้บริการด้านสุขภาพมีความหมายที่กว้างกว่าลักษณะการให้บริการด้านสุขภาพของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม

นั้นอาจทำได้หลายวิธี นอกจากการตรวจรักษาโรคตามความเข้าใจทั่วไปแล้วการให้บริการยังรวมไปถึงการกระทำทางศัลยกรรมซึ่งอาจไม่ใช่เพื่อการรักษาโรค แต่เพื่อการคุมกำเนิด เสริมสวย หรือการบำรุงร่างกายซึ่งมีลักษณะเป็นโรงพยาบาลที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

การปฏิบัติการทางการแพทย์ภายในขอบเขตของการประกอบวิชาชีพเวชกรรม หมายถึง การปฏิบัติการที่เป็นการบำบัดรักษาและที่ไม่ใช่การบำบัดรักษา

การบำบัดรักษา หมายถึง การปฏิบัติการที่เป็นการบำบัดโรคหรือความผิดปกติด้วยวิธีการมาตรฐานอันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในวงการแพทย์ และการคาดว่าจะประสบความสำเร็จตามสมควร การประกอบวิชาชีพเวชกรรมถือเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง ดังนั้น การบำบัดรักษาไม่ว่าจะโดยใช้ยา การผ่าตัด หรือวิธีการอื่นใด อาจจะยืดหยุ่นหรือดัดแปลงได้ตามความเหมาะสม ซึ่งขึ้นอยู่กับความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ของแพทย์ผู้รักษาและขึ้นอยู่กับสภาวะแวดล้อม และการตอบสนองของผู้ป่วยแต่ละราย

โดยทั่วไปผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมไม่อยู่ในหน้าที่ที่จะต้องให้การรักษายาบาลใคร โดยไม่คิดค่ารักษายาบาล แต่ถ้าเมื่อใดผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมได้ยอมรับเอาการรักษาคนไข้รายใดเข้ามาอยู่ในความรับผิดชอบของตนแล้ว ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมผู้นั้นก็มีความผูกพันที่จะต้องทำการรักษาโดยใช้ความระมัดระวังและความชำนาญให้ถูกต้องสมควรแก่การรักษา (Exercise due care and skill)

เนื่องจากการประกอบวิชาชีพเวชกรรมบางเรื่องนั้น เป็นกิจกรรมที่จะต้องกระทำต่อเนื่องตัวร่างกายของผู้ป่วย ซึ่งนอกจากจะเป็นการกระทบกระเทือนถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ป่วยและสิทธิต่างๆ ของผู้ป่วยแล้ว ในบางครั้งการกระทำดังกล่าว อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจของผู้ป่วยได้ เนื่องจากวิชาชีพเวชกรรมนี้เป็นวิชาที่บุคคลที่ได้รับการศึกษาอบรมเฉพาะด้านนี้มาโดยตรงเท่านั้น ที่จะประกอบวิชาชีพเวชกรรมได้ บุคคลอื่นที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมมาอาจไม่ทราบถึงแนวปฏิบัติในการรักษาว่ามีวิธีการรักษาเช่นไร ซึ่งวิธีการในการรักษาก็มีความแตกต่างกันไป และก็เป็นเรื่องยากที่คนธรรมดาจะทราบได้ถึงขนาดของความระมัดระวัง และเจตนาของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ความผิดพลาดในการปฏิบัติงานย่อมเกิดขึ้นได้เสมอ เนื่องจากการรักษาบางครั้งต้องอาศัยการตัดสินใจทันทีทันใดตามที่ตนเห็นสมควรซึ่งอาจต่ำกว่าหรือสูงกว่าแพทย์ที่มีความรอบคอบจะปฏิบัติกัน เพราะในเวลาเร่งด่วนที่จะต้องตัดสินใจรักษาทันทีทันใดเพื่อช่วยชีวิตผู้ป่วยนั้น วิธีการในการรักษาของแต่ละคนก็อาจต่างกันได้

การรักษานั้นความผิดพลาดย่อมเกิดขึ้นได้ทุกขั้นตอน แต่บางครั้งความผิดพลาดก็ไม่ได้เกิดจากการไม่ได้ใช้ความระมัดระวังเท่าที่ควร อาจเกิดจากเหตุแทรกซ้อนที่เราไม่อาจคาดหมายได้ หรือเกิดผลข้างเคียงซึ่งในแต่ละรายก็แตกต่างกันไป ซึ่งการรักษาในกรณีเหล่านี้้อาจเกิด ความ

ผิดพลาดที่เป็นอันตรายต่อผู้ป่วยได้ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าวิธีการรักษาของแต่ละคนย่อมแตกต่างกันไปประกอบกับปัจจัยภายนอกอื่นๆ ในการรักษา เช่น ในเรื่องของเวลาที่เร่งด่วนที่ต้องตัดสินใจทันทีทันใด

พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525 ฉบับนี้มีการกำหนดองค์กรเพื่อควบคุมการประกอบวิชาชีพแพทย์ขึ้นมาสำหรับวิชาชีพแพทยนั้น ได้จัดตั้งแพทยสภามีอำนาจในการสอบสวนผู้ที่ถูกกล่าวหาว่า ประพฤติตนละเมิดจริยธรรมแห่งวิชาชีพ รวมทั้งลงโทษผู้ประกอบการที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งการลงโทษอาจจะเป็นการว่ากล่าว ตักเตือน ภาคทัณฑ์ พักใช้ใบอนุญาตไม่เกิน 2 ปี ไปจนถึงเพิกถอนใบอนุญาตก็ได้ เมื่อมีการกล่าวหาที่จะมีคณะกรรมการจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรมมีหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงเบื้องต้น (มาตรา 34) เพื่อให้คณะกรรมการแพทยสภาพิจารณาว่าข้อกล่าวหาเป็นมูลหรือไม่ ถ้ามีมูลแพทยสภาจะส่งเรื่องให้คณะกรรมการสอบสวนทำการสอบสวนข้อเท็จจริงเสนอคณะกรรมการแพทยสภาเพื่อวินิจฉัยชี้ขาด อย่างไรก็ตาม การพิจารณาข้อกล่าวหาทางด้านจริยธรรมนั้น มีข้อสงสัยกันว่า แม้ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม จะถูกสั่งเพิกถอนใบอนุญาตแล้วก็ตาม แต่คำสั่งดังกล่าวนี้หาได้เป็นคำสั่งที่ตัดโอกาสเด็ดขาดในการประกอบวิชาชีพเวชกรรมของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมที่ประพฤติผิดจริยธรรมไม่ แต่ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมซึ่งถูกเพิกถอนใบอนุญาตอาจยื่นขอรับใบอนุญาตอีกเมื่อพ้นสองปีไปแล้ว นับแต่วันที่ถูกลงโทษเพิกถอนใบอนุญาต ในส่วนของคำวินิจฉัยที่เป็นการลงโทษนั้น ต้องทำเป็นคำสั่งของแพทยสภาเท่านั้น

ผู้เขียนมีความเห็นว่าแพทยสภามีแต่คณะกรรมการที่เป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมทั้งสิ้น อีกทั้งกรรมการทั้งสองชุดที่เข้ามาสืบสวนหาข้อเท็จจริงก็ต้องเป็นสมาชิกของแพทยสภาทั้งหมด ซึ่งไม่ได้มีการเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกเข้าร่วมกระบวนการสืบสวนด้วย ซึ่งการให้สมาชิกแพทยสภามาสืบสวนอาจเกิดความลำเอียงและไม่เป็นธรรมในการวินิจฉัยได้ ดังนั้นในส่วนนี้ผู้เขียนเห็นว่าควรเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกไม่ว่าจะเป็นนักกฎหมายและนักวิชาการหรือนักสังคมสงเคราะห์ เข้าร่วมเป็นกรรมการในการสอบสวนนั้นๆ ด้วยเพื่อจะได้มีการสอบสวนที่รอบคอบและมีมุมมองที่อาจแตกต่างไปจากเดิม เหมือนในประเทศอังกฤษ และนิวซีแลนด์ ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อการสอบสวนหรือการวินิจฉัย

4.3.2 กรณีการตายของผู้ป่วยในความดูแลของแพทย์

4.3.2.1 กรณีการตายอันเกิดจากการรักษาพยาบาลของแพทย์

ก่อนที่จะอธิบายความหมายและความสำคัญของคำว่าผู้ป่วยในความดูแลของแพทย์นั้น จะต้องทราบก่อนว่า กรณีการตายของผู้ป่วยในความดูแลของแพทย์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้เจาะจงเฉพาะกรณีการตายอันเกิดจากการวางยาสลบหรือแพทย์ได้ทำการผ่าตัดเป็นเหตุให้ผู้ป่วยถึงแก่ความตายเท่านั้น เนื่องจากการประกอบวิชาชีพเวชกรรมดังกล่าวนี้ เป็นกิจกรรมที่จะต้องกระทำ

ต่อเนื่องตัวร่างกายของผู้ป่วยซึ่งนอกจากจะเป็นการกระทบกระเทือนถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ป่วยและสิทธิต่างๆของผู้ป่วยแล้ว ในบางครั้งการกระทำดังกล่าวอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจของผู้ป่วยได้ อีกทั้งการวางยาเสพติดหรือการผ่าตัดโดยแพทย์วิสามัญก็เป็นการกระทำเกี่ยวกับมนุษย์ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม จึงเห็นได้ว่าการผ่าตัดเป็นการบำบัด รักษา และป้องกันโรค ส่วนการวางยาเสพติดก็เป็นการแทงเข็มเพื่อระงับความรู้สึกจึงอยู่ในความหมายของคำว่ารักษาพยาบาลโดยแพทย์ทั้งสิ้น

การรักษาพยาบาล หมายความว่า การให้บริการด้านการแพทย์และสาธารณสุขโดยตรงแก่ผู้มีสิทธิและบุคคลในครอบครัวของผู้มีสิทธิ เพื่อการรักษาโรค การตรวจวินิจฉัย การฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาพและการดำรงชีวิตและให้หมายความรวมถึงการตรวจสุขภาพ การสร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันโรคเพื่อประโยชน์ด้านสาธารณสุข ทั้งนี้ตามที่กระทรวงการคลังกำหนด แต่ไม่รวมถึงการเสริมความงาม

การรักษา หมายถึง การระวัง การดูแล การป้องกัน หรือการเยียวยา

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของการพยาบาล หมายถึง การดูแลคนไข้ การปรนนิบัติคนไข้ การเอื้อเพื่อเลี้ยงดู

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การวางยาเสพติดหรือการผ่าตัดเป็นเหตุให้ผู้ป่วยถึงแก่ความตาย จึงเป็นการดูแลรักษาพยาบาลทั้งสิ้นและการรักษาพยาบาล เป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลแต่ละคนคงไว้ซึ่งสุขภาพที่ดีทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตามสภาวะ โดยใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์และศิลปะช่วยเหลือผู้ป่วยให้มีสุขภาพที่สมบูรณ์

4.3.2.2 ผู้ป่วยในความดูแลของแพทย์

ส่วนผู้ป่วยตามความหมายของภาษาแพทย์นั้นมีอยู่ 2 ประเภทคือ

1. ผู้ป่วยนอก (คนไข้นอกก็เรียก) ภาษาอังกฤษเรียกว่า Out-patient (out แปลว่า นอก patient แปลว่า ผู้ป่วย) หมายถึงผู้ป่วยที่ได้รับการตรวจรักษาที่โรงพยาบาล หมอตรวจรักษาเสร็จก็ให้ยากลับไปกินที่บ้าน ไม่ได้รับตัวไว้รักษาในห้องผู้ป่วย (วอร์ด) เรียกให้เข้าง่ายก็คือ “ผู้ป่วยที่ไปกลับ” หรือจะเรียก “ผู้ป่วยเข้าไป เย็นกลับ” ก็ได้ เพราะผู้ป่วยจำนวนมากที่มาตรวจที่โรงพยาบาลใหญ่ ๆ จะต้องตื่นแต่เช้ามีคิวรอคิวบัตรตั้งแต่ 4 ถึง 5 เสร็จแล้วรอหมอตรวจ 2-3 ชั่วโมง (ได้เจอหมอเพียง 5-10 นาที) แล้วรอซื้อยาอีก 2-3 ชั่วโมง กลับถึงบ้านก็เย็นพอดี หรือจะเรียก “ผู้ป่วยเที่ยวไล่เที่ยวซื้อ” (ไปๆ มาๆ) ก็ได้ เพราะผู้ป่วยที่เป็นโรคที่ต้องรักษากันนานๆ เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง หมอจะนัดตรวจทุก 2-3 เดือน บางครั้งก่อนถึงวันนัดตรวจต้องมาเจาะเลือด อีกวันหนึ่งก่อน (ในการนัดตรวจ 1 ครั้ง ต้องเดินทางมาโรงพยาบาล 2 เที่ยว)

2. ผู้ป่วยใน (คนไข้ในก็เรียก) หมายถึงผู้ป่วยที่รับตัวไว้รักษาในโรงพยาบาล จะพักอยู่ตามห้องผู้ป่วย (วอร์ด) ต่างๆ ภาษาอังกฤษเรียกว่า In-patient (In แปลว่า ใน patient แปลว่า ผู้ป่วย)

ฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นผู้ป่วยประเภทใดก็ดูรายละเอียดได้จากเวชระเบียนซึ่งเป็นเอกสารลับของทางโรงพยาบาลทั้งรัฐและเอกชนทั่วประเทศ

เวชระเบียน (medical record) หมายถึง เอกสารทางการแพทย์ทุกประเภท ที่ใช้บันทึกและเก็บรวบรวมเรื่องราวประวัติของผู้ป่วยทั้งประวัติส่วนตัว ประวัติครอบครัว ประวัติการแพ้ยา เอกสารการยินยอมให้ทำการรักษาพยาบาล ประวัติการเจ็บป่วยในอดีตและปัจจุบัน ข้อมูลบ่งชี้เฉพาะของบุคคล การรักษาพยาบาล ค่ารักษาพยาบาล ผลจากห้องปฏิบัติการ ผลการชันสูตรบาดแผลหรือพลิกศพ ผลการบันทึกค่าทั้งที่เป็นตัวเลข ตัวอักษร รูปภาพหรือเครื่องหมายอื่นใด จากอุปกรณ์ เครื่องมือในสถานบริการสาธารณสุขหรือเครื่องมือทางการแพทย์ทุกประเภท หรือเอกสารการบันทึกการกระทำใดๆ ที่เป็นการสั่งการรักษา การปรึกษาเพื่อการรักษาพยาบาล การส่งต่อผู้ป่วยไปทำการรักษาที่อื่น การรับผู้ป่วยรักษาต่อ การกระทำตามคำสั่งของผู้มีอำนาจในการรักษาพยาบาล ตามที่สถานบริการสาธารณสุขกำหนดไว้ เอกสารอื่นๆ ที่ใช้ประกอบเพื่อการตัดสินใจทางการแพทย์ เพื่อการประสานงานในการรักษาพยาบาลผู้ป่วย และเอกสารอื่นใดที่ทางองค์การอนามัยโลก หรือสถานบริการสาธารณสุขกำหนดไว้ว่าเป็นเอกสารทางเวชระเบียน หมายรวมถึงชื่อของหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการจัดทำเอกสารดังกล่าว การเก็บรวบรวม การค้นหา การบันทึก การแก้ไข การให้รหัสโรค การจัดทำรายงานทางการแพทย์ การนำมาจัดทำสถิติผู้ป่วย การนำมาเพื่อการศึกษาวิจัย หรือเพื่อการอื่นใดตามที่สถานบริการสาธารณสุขกำหนด นอกจากนี้ยังรวมถึงเอกสารทางการแพทย์ที่อยู่ในรูปแบบสื่อดิจิทัล หรือระบบอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Medical Record-EMR) ซึ่งเป็นรูปแบบของเวชระเบียนที่มีการพัฒนาขึ้นในปัจจุบัน⁵⁹

เวชระเบียน หมายถึง การรวบรวมข้อเขียนหรือบันทึกที่เกี่ยวกับการเจ็บป่วย เป็นข้อมูลที่บันทึกเกี่ยวกับการรักษาผู้ป่วยที่โรงพยาบาล คลินิก หรือสถานอนามัย เวชระเบียนนั้นเป็นบันทึกขบวนการทุกอย่างที่จัดกระทำกับผู้ป่วยซึ่งข้อมูลนั้นๆ ควรจะต้องประกอบด้วยประวัติการเจ็บป่วยในอดีตรวมทั้งความคิดเห็น การค้นหา สืบสวนผลทางห้องปฏิบัติการและข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวกับสุขภาพของผู้ป่วย เวชระเบียนเป็นเอกสารที่อาจมีหลายขนาดหลายรูปแบบ และหลายข้อมูล โดยการบันทึกของหลายบุคคลในหลายๆ วิธีการ แต่ตามรูปลักษณะทั่วไปแล้ว เวชระเบียนจะประกอบ

⁵⁹ แสงเทียน อยู่เถา, เวชระเบียน, มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา นครปฐม, 2551.

ด้วยจำนวนแผ่นกระดาษ หรือบัตร ซึ่งอาจจะบรรจุอยู่ในแฟ้มหรือซอง และยังสามารถนำสมัยมากไปกว่านี้ก็จะบันทึกในคอมพิวเตอร์หรือบันทึกลงแผ่นกระดาษแล้วถ่ายไว้ในไมโครฟิล์มก็ได้⁶⁰

เวชระเบียน หมายถึง การรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสุขภาพของผู้ป่วยและประวัติสุขภาพรวมถึงประวัติการเจ็บป่วยในอดีตและในปัจจุบันและการรักษาซึ่งจดบันทึกไว้โดยแพทย์ผู้ดูแล เวชระเบียนจะต้องบันทึกตามเวลาที่ศึกษาดูแลผู้ป่วย และควรจะต้องมีข้อมูลที่เพียงพอที่จะต้องบอกให้ทราบถึงการพิจารณาโรค และการดูแลรักษาโรคได้ และต้องเป็นเอกสารที่ถูกต้องครบถ้วน⁶¹

การเรียงลำดับแบบฟอร์มในเวชระเบียนในสถานบริการสาธารณสุข

แบบฟอร์มใบสรุปผู้ป่วยใน – รหัสแบบฟอร์มที่รู้จักกันโดยทั่วไป คือ แบบ รง. 501

แบบฟอร์มใบเซ็นยินยอมให้ทำการรักษา

แบบฟอร์มใบคำยินยอมให้ผ่าตัด

แบบฟอร์มใบคำยินยอมให้ยาระงับความรู้สึก

แบบฟอร์มใบส่งการรักษาของแพทย์

แบบฟอร์มใบส่งแพทย์ตอนผู้ป่วยแรกเข้า -First Day Doctors Order Sheet

แบบฟอร์มใบส่งแพทย์ -Doctors Order Sheet

แบบฟอร์มใบส่งการรักษาของแพทย์ต่างสาขา

ใบฟอร์มปรอท

แบบฟอร์มใบบันทึกการให้ยาสลบ

แบบฟอร์มการบันทึกการให้ยาระงับความรู้สึกในห้องผ่าตัด งานวิสัญญี

แบบฟอร์มการประเมินสภาพผู้ป่วยก่อนให้ยาระงับความรู้สึก

แบบฟอร์มใบบันทึกการผ่าตัด -รหัสแบบฟอร์มที่รู้จักกันโดยทั่วไปคือ แบบ รบ. 2ด. 05

แบบฟอร์มรายงานการเตรียมผ่าตัด ฯลฯ

แนวทางในการบันทึกเวชระเบียนผู้ป่วยโดยแพทย์สภา

การบันทึกเวชระเบียนผู้ป่วย มีวัตถุประสงค์เพื่อก่อให้เกิดความต่อเนื่องในการดูแลรักษาผู้ป่วย เกิดการสื่อสารที่กระชับระหว่างทีมผู้ให้บริการ การบันทึกข้อมูลทางคลินิกของผู้ป่วยเป็นความรับผิดชอบของแพทย์ผู้ดูแลรักษาผู้ป่วยซึ่งจะต้องทำการบันทึกข้อมูลนี้ด้วยตนเองหรือกำกับตรวจสอบให้มีการบันทึกที่ถูกต้อง

⁶⁰ สมพร เอกรัตน์, พญ., เวชระเบียนศาสตร์ 1, มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา นครปฐม, 2537.

⁶¹ Huffman, E.K., Medical Record Management, 8th Edition, Physical Record Co., Chicago, 1985.